

มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ช้าง

จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ของช้างในประเทศไทยดังที่กล่าวมาในบทที่ 2 นั้น เห็นได้ว่าสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับช้างป่า และช้างเลี้ยงนั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน อาทิ เช่น ปัญหาแหล่งที่อยู่อาศัย ปัญหาการล่าสัตว์ เป็นต้น สาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ช้างลดจำนวน หรือแทบจะสูญพันธุ์ไปจนที่สุด อย่างไรก็ตาม รัฐบาลยังเล็งเห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นในด้านต่าง ๆ ของช้าง จึงมีกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์ช้างออกมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองรักษาช้างไว้ ซึ่งในการวิเคราะห์ได้แบ่งแยกมาตรการดังกล่าวออกเป็น 2 ประการ ประการแรกคือ มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ช้างป่า และประการที่สอง คือมาตรการและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ช้างเลี้ยง

มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ช้างป่า

ในเรื่องช้างป่ามีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องหลายฉบับด้วยกัน ทั้งที่เป็นมาตรการทางกฎหมาย ที่มีผลบังคับกับช้างป่าโดยตรง คือพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 และมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับแก่สัตว์ป่าโดยทั่วไป ซึ่งรวมผลถึงช้างป่าด้วย ได้แก่ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 รวมทั้งอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)

สาเหตุที่รัฐจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 นั้น ในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีผู้ขออนุญาตจับช้างป่ากันมาก และผู้ที่จับมาบางครั้งไม่สามารถดูแลรักษาช้างไว้ได้ ทำให้ช้างล้มตายไป ประกอบกับมีผู้ลอบทำอันตรายแก่ช้างที่มีงาเพื่อนำงาไปขาย ทำให้ช้างป่าลดจำนวนลงมาก ดังนั้น เพื่อป้องกันให้เกิดประโยชน์ในเรื่องเกี่ยวกับการ

จับช้าง และการป้องกันอันตราย รวมทั้งการบำรุงพันธุ์ช้าง จึงต้องมีการตราพระราชบัญญัติ
ดังกล่าวขึ้น โดยมีสาระสำคัญกล่าวคือ เพื่อประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ช้างป่าถือว่าเป็นของ
แผ่นดิน บุคคลใดจะจับไปใช้งานจะต้องขออนุญาตจากรัฐบาล และต้องแบ่งช้างที่จับได้ให้เป็น
ช้างหัวป่าสำหรับใช้ในราชการแผ่นดิน นอกจากนี้กฎหมายยังให้ความคุ้มครองแก่ช้างป่า โดย
การกำหนดโทษแก่ผู้ทำอันตรายช้างป่าไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ที่กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ยังมีผล
บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน

กฎหมายฉบับต่อมาที่มีผลบังคับใช้กับช้างป่า คือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครอง
สัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการล่าสัตว์
เป็นจำนวนมาก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประกอบกับพื้นที่ป่าซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของ
บรรดาสัตว์ป่าถูกบุกรุกและมีสภาพเสื่อมโทรม ทำให้สัตว์ป่าอื่น ๆ รวมทั้งช้างป่าที่อยู่อาศัย
และถูกล่าได้ง่ายขึ้น จึงมีการพยายามผลักดันรัฐบาลให้ตรากฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าขึ้น โดย
กลุ่มนักอนุรักษ์ภาคเอกชน เช่น นิยมไพรสมาคม และประสบความสำเร็จในที่สุด มีการตรา
พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ขึ้นเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2503
มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา กฎหมายฉบับนี้ได้ใช้บังคับต่อมา
เป็นเวลา 30 ปี และได้มีการแก้ไขปรับปรุงครั้งใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากมาตรการต่าง ๆ ที่มี
อยู่ในกฎหมายดังกล่าวไม่สามารถบังคับใช้เพื่อให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพและได้ผลตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้ ประกอบกับมีความจำเป็นต้องอันเร่ง
ด่วนในการขยายพันธุ์สัตว์ป่า และให้การคุ้มครองสัตว์ป่าควบคู่กันไป ตลอดถึงข้อตกลงระหว่าง
ประเทศ ในปัจจุบันการที่จะร่วมมือกันสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าท้องถิ่น อันเป็นทรัพยากรที่
สำคัญของโลก ดังนั้นเพื่อปรับปรุงให้มาตรการในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่าง
เหมาะสม และสอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศ รัฐจึงได้ตราพระราชบัญญัติสงวนและ
คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ขึ้นมาใหม่ และให้ยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2503 โดย
พระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2535 ได้ผ่านความเห็นชอบ จากสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 29
กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

กฎหมายฉบับสุดท้ายที่มีผลบังคับใช้กับช้างป่า คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ
พ.ศ. 2504 เป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่มีส่วนในการอนุรักษ์ช้าง เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับ

นี้มีเจตนารมณ์ เพื่อคุ้มครองทรัพยากรที่มีอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนั้น มาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นในเขตอุทยานแห่งชาติ ย่อมบังคับถึงช้างป่าที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาตินั้นด้วย

ในระดับระหว่างประเทศ มีอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ เกี่ยวกับชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรที่มีชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ อนุสัญญานี้เริ่มมาจากความคิดที่จะควบคุมการค้าสัตว์ป่าระหว่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ.2503 จากการที่มีการล่าและค้าสัตว์ป่าอย่างมากโดยขาดการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งอาจทำให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์ไปจากโลกจึงมีการนำเรื่องนี้เข้าสู่อการพิจารณาที่ประชุมของสหพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN)) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในองค์การสหประชาชาติ เมื่อปี พ.ศ.2515 ณ กรุงสต็อกโฮล์ม และหลังจากนั้นอีก 1 ปี ได้มีการประชุมที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. โดยมีประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม 88 ประเทศ มีประเทศที่ลงนามรับรองอนุสัญญานี้ 56 ประเทศ และต่อมาองค์กร UNEP (United Nation Environment Programme) ได้จัดตั้งคณะเลขาธิการ CITES ขึ้น เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2518 โดยอยู่ภายใต้การดำเนินงานของ IUCN และจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการ CITES ถาวรขึ้น ณ กรุงโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ปัจจุบันมีประเทศภาคีทั้งสิ้น 110 ประเทศ และบริหารโดยองค์กร UNEP ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากประเทศภาคี ประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมและรับรองอนุสัญญานี้ในปี พ.ศ.2518 และได้ให้สัตยาบันในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2526 โดยเป็นสมาชิกอันดับที่ 80 มีการพิจารณาแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ คือ กรมป่าไม้ รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับสัตว์ป่า กรมวิชาการเกษตรรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับพืชป่า และกรมประมงรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับปลาและสัตว์น้ำ¹

¹ บุญเลิศ อังศิริจินดา, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณบุญเลิศ อังศิริจินดา (กรุงเทพมหานคร : มพท., 2536), หน้า 34.

สาระสำคัญของอนุสัญญาฉบับนี้คือ การควบคุมการนำเข้าและส่งออกป่าหรือพืชป่า ในระหว่างประเทศภาคีของอนุสัญญา โดยผู้ส่งออกจะต้องได้รับอนุญาตนำส่งออก และได้ใบอนุญาตนำเข้าจากประเทศที่นำเข้าเสียก่อน ซึ่งเท่ากับเป็นการตรวจสอบอย่างละเอียดจากทั้งประเทศที่ส่งออกและประเทศที่นำเข้า ในการป้องกันการลักลอบส่งสัตว์ป่า และพืชป่าออกนอกประเทศโดยไม่ถูกต้อง

ดังนั้นเพื่อความชัดเจนของการวิเคราะห์มาตรการและการบังคับใช้กฎหมาย และเพื่อการอนุรักษ์ช้างป่า จึงได้แยกพิจารณาเป็น 4 ประการ คือ

1. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายของช้างป่า
  2. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายที่มีผลกระทบต่อปัจจัยในการดำรงชีวิตของช้างป่า
  3. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายในการใช้ประโยชน์จากช้างป่า
  4. มาตรการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับช้างป่า
1. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายของช้างป่า

เนื่องจากในปัจจุบันความต้องการช้างป่าหรืออวัยวะบางส่วน เช่น งาและเส้นมีมากขึ้น ทำให้เกิดอันตรายต่อช้างป่าโดยประการต่าง ๆ เช่น การฆ่าช้างเพื่อต้องการงา เส้น และอวัยวะอื่น ๆ รวมถึงการฆ่าแม่ช้างเพื่อเอาลูกช้าง จากสภาพปัญหาของช้างป่า ถูกคุกคามอยู่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการลดลงของช้างป่า ทำให้ช้างถูกจับออกจากป่า หรือบาดเจ็บ และล้มตายไป

ปัญหาดังกล่าวมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อตัวช้าง จึงยกขึ้นมาเป็นประเด็นแรกในการวิเคราะห์ถึงกฎหมาย ที่มีผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายของช้างป่า ซึ่งหมายถึงกฎหมายที่บัญญัติให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ ต่อเนื้อตัวร่างกายของช้างป่า เช่น การจับและการทำอันตรายต่อช้างป่า รวมไปถึงผลสืบเนื่องจากการจับและการทำอันตรายนั้นด้วย เช่น การครอบครองและการค้าช้างตลอดจนซากหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากช้างป่า เป็นต้น มาตรการ

ทางกฎหมายที่บัญญัติในเรื่องดังกล่าวนี้มีอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ.2464 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งในกฎหมายทั้ง 3 ฉบับนี้ได้แบ่งแยกมาตรการคุ้มครองตามลักษณะของบทบัญญัติ ได้เป็น 3 มาตรการด้วยกัน ได้แก่ มาตรการอันเกี่ยวกับช้างป่าในเรื่องการล่า การครอบครอง และการค้า

1.1 การล่าช้างป่า

โดยทั่วไปแล้วกฎหมายจะวางหลักไว้ว่าห้ามมิให้ทำอันตรายใด ๆ หรือห้ามมิให้ล่าช้างป่า ซึ่งจะเห็นได้จากการที่กฎหมายกำหนดถึงบทลงโทษผู้ที่กระทำอันตรายแก่ช้างป่า หรือกำหนดไว้ชัดเจนว่าห้ามมิให้ผู้ใดล่าช้าง การที่บัญญัติไว้ดังนี้เพื่อต้องการคุ้มครองช้างป่ามิให้ได้รับอันตรายแก่ชีวิตและร่างกาย โดยกฎหมายที่กำหนดมาตรการเช่นว่านี้ ได้แก่ พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ.2464 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

1.1.1. พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ.2464

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

พระราชบัญญัติว่าด้วยการรักษาช้างป่า พ.ศ.2464 เป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ช้างป่าโดยเฉพาะเพียงประเภทเดียว กำหนดโทษสำหรับผู้ล่าช้างป่าไม่ว่าจะโดยวิธีใด ๆ ไว้ในมาตรา 18 ว่าผู้ใดมีความผิดต้องระวางโทษสำหรับการฆ่าช้าง 1 ตัวที่ตาย คือ จำคุกไม่เกินกว่า 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับด้วยทั้งสองสถาน แสดงให้เห็นว่าในอดีตรัฐให้ความสำคัญแก่ช้างป่ามาก เพราะนอกจากจะให้การคุ้มครองเป็นการเฉพาะแล้ว ยังกำหนดโทษเรียงตัวช้างที่ถูกฆ่าตายในอัตราโทษที่สูงมากสำหรับในสมัยนั้น และนอกจากนั้นยังให้ความคุ้มครองมิให้ช้างถูกทำอันตราย โดยการกำหนดโทษแก่ผู้ที่ทำร้ายช้างป่าโดยวิธีใด ๆ ไว้ในมาตรา 19 ว่า มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 18 เดือนหรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับด้วยทั้งสองสถาน เป็นกรณีที่บุคคลใดที่ได้ทำร้ายช้างป่า ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม เป็นผลให้ช้างป่าได้รับ

อันตรายแล้ว แต่ไม่ถึงขนาดที่ท้าวช้างนั้นตายลง ถือว่ามีความผิดและมีโทษสูงสุดเป็นกึ่งหนึ่งของการฆ่าช้าง

จากลักษณะของการบัญญัติกฎหมายนี้มีข้อสังเกตว่า กฎหมายมิได้กำหนดห้ามมิให้กระทำการ แต่เป็นการกำหนดโทษไว้ หากได้กระทำการนั้น แม้ว่าจะมิได้กำหนดห้ามมิให้ฆ่าช้างหรือห้ามมิให้ทารุณช้างโดยตรงก็ตาม แต่การกำหนดโทษแก่ผู้กระทำการดังกล่าว ย่อมส่งผลให้บุคคลทั่วไปเกรงกลัวความผิดและไม่กล้าทำอันตรายแก่ช้าง จึงได้ผลเสมือนการห้ามมิให้กระทำการนั้นนั่นเอง

ช้อยกเว้น

กฎหมายบัญญัติในเรื่องการฆ่าช้างตามมาตรา 18 และการทารุณช้างตามมาตรา 19 นั้น ในมาตรา 20 ได้กำหนดช้อยกเว้นไว้ คือ

- 1) ผู้ซึ่งฆ่าหรือทารุณช้างป่านั้นได้กระทำลงโดยเหตุจำเป็นเพื่อป้องกันชีวิตหรือทรัพย์สินของตนหรือของผู้อื่น
  - 2) ผู้ซึ่งได้รับอนุญาตจับช้างป่าทำการจับช้างเป็นผลให้ช้างต้องตายหรือบาดเจ็บลงในระหว่างนั้น โดยพฤติการณ์อันพันวิสัยจะป้องกันหลีกเลี่ยงได้
- การกระทำโดยเข้าช้อยกเว้นดังกล่าวนี้ กฎหมายคงถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นความผิดอยู่ แต่กฎหมายยกเว้นโทษให้

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

ในส่วนของการดูแลรักษาการให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายนี้เป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย ตามความในมาตรา 24 และในประกาศเรื่องการร่อนหน้าที่การรักษาช้างป่าจากกระทรวงกลาโหมมาอยู่ในกระทรวงมหาดไทย

จากพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 ที่ให้เป็นหน้าที่กระทรวงมหาดไทยในการดูแลรักษาช้างป่าตามข้อกำหนดต่าง ๆ ในกฎหมายนี้ ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 มีการกำหนดอำนาจแก่กรมป่าไม้ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้ดูแลรักษาสัตว์ป่าทุกชนิด ซึ่งหมายรวมถึงช้างป่าโดยมิได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 แต่อย่างใด อำนาจหน้าที่ของ

กระทรวงมหาดไทยยังคงมีอยู่ ในขณะที่ช้างป่าปัจจุบันนี้อาศัยอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและใน เขตอุทยานแห่งชาติอันเป็นที่ความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนั้น อำนาจหน้าที่ในส่วนนี้ของช้างป่าของทั้งสองหน่วยงานจึงซ้ำซ้อนกัน เมื่อพิจารณาถึงความ เหมาะสมในการดูแลรักษาช้างป่าแล้ว กรมป่าไม้ที่มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาโดยตรงประจำอยู่ ตามเขตต่าง ๆ ที่มีช้างป่าอาศัยอยู่ ส่วนการดูแลของกระทรวงมหาดไทยโดยผ่านทางส่วน ราชการจังหวัดและอำเภอ นั้น โดยปกติแล้วจะมีภาระหน้าที่ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของ ประชาชนซึ่งเป็นงานหนัก การสอดส่องดูแลคุ้มครองสัตว์ป่าจึงไม่อยู่ในโอกาสและความสามารถ ที่จะทำได้อย่างดี มาตรการกำหนดโทษแก่ผู้ทำอันตรายช้างป่าตามพระราชบัญญัติสำหรับรักษา ช้างป่า พ.ศ. 2464 จึงไม่มีการนำมาใช้ในทางปฏิบัติแต่อย่างใด

1.1.2. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

บทบัญญัติของกฎหมายและสภาพบังคับของกฎหมาย

ในส่วนพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติถึงการห้ามล่าสัตว์ป่า ซึ่งส่งผลคุ้มครองมาถึงช้างป่าด้วย ในชั้นแรกจำเป็นต้องยก ประเด็นความหมายของบทนิยามศัพท์ตามกฎหมายนี้ขึ้นมาพิจารณา เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการ บังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ช้างป่า

ช้างเป็นสัตว์ป่าตามบทนิยามในมาตรา 4 ที่ให้คำนิยาม ศัพท์บางคำซึ่งมีปรากฏอยู่ในมาตราต่าง ๆ ของกฎหมายฉบับนี้ที่มีความหมายพิเศษ เพื่อมิให้มีการ แปลความหมายแตกต่างกัน ได้ให้ความหมายของคำว่า สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวน และคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ว่าหมายถึง สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลง หรือแมง ซึ่งโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือในน้ำ และให้หมายความ รวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียน ทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของ สัตว์พาหนะดังกล่าว

จากบทนิยามนี้ สงผลาหมีช้างอยู่สองประเภท คือ ช้างป่า ซึ่งเป็นสัตว์ป่าตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และช้างเลี้ยง ซึ่งเป็นสัตว์พาหนะ เมื่อได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 แล้ว เป็นผลให้ช้างเลี้ยงดังกล่าวไม่อยู่ภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

นอกจากนี้ช้างยังเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 ถูกกำหนดขึ้นตามกฎหมายฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2525) ที่ออกตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 หมายถึง สัตว์ป่าซึ่งปกติคนไม่ใช้เป็นอาหารหรือไม่ล่าเพื่อการกีฬา หรือเป็นสัตว์ป่าที่ทาลายศัตรูพืช ขจัดสิ่งปนเปื้อน หรือสัตว์ป่าที่ควรสงวนไว้เพื่อระดับความงามตามธรรมชาติ หรือสงวนไว้เพื่อมิให้ลดจำนวนลง ซึ่งในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 62 ของบทเฉพาะกาลให้ถือว่าสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 ถูกกำหนดขึ้นตามกฎหมายที่ออกตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ด้วย แต่ยกเลิกการแยกประเภทบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1 และบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 2 เนื่องจาก หลักการของพระราชบัญญัติฉบับใหม่ไม่มีการพิจารณาอนุญาตให้ประชาชนทำการล่าสัตว์ป่าคุ้มครอง เพื่อนำมาเป็นอาหาร หรือเพื่อการศึกษาอีกต่อไป ดังนั้น ช้างจึงเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติต่าง ๆ ในพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งประการแรกที่ได้กล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตร่างกายของช้างป่า

มาตรการทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตร่างกายของช้างป่า คือ บทบัญญัติในเรื่องการห้ามล่าสัตว์ป่า ในมาตรา 16 ซึ่งกำหนดไว้เป็นหลักทั่วไปว่า ห้ามมิให้ผู้ใดล่า หรือพยายามล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่จะเป็นการกระทำโดยทางราชการที่ได้รับการยกเว้นตามมาตรา 26 เป็นการกำหนดห้ามมิให้กระทำการ "ล่า" รวมไปถึงการกระทำที่อยู่ขั้นพยายามแม้ความผิดนั้นไม่สำเร็จ ก็ถือเป็นความผิดตามมาตรา 4 ให้ความหมายของคำว่า ล่า หมายถึง เก็บ ดัก จับ ยิง ฆ่า หรือทำอันตรายด้วยประการอื่นใดแก่สัตว์ป่าที่ไม่มีเจ้าของและอยู่เป็นอิสระและหมายความรวมถึงการไล่ การต้อน

การเรียก หรือล่อ เพื่อกระทำความผิดด้วย จากบทนิยามดังกล่าวนี้สามารถแบ่งการกระทำออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

ประการแรก คือ การกระทำให้ได้มาซึ่งสัตว์ป่านั้นด้วยวิธีใด ๆ ก็ตาม ได้แก่ การเก็บ การดัก การจับ

ประการที่สอง คือ การทำอันตรายด้วยประการอื่นใดแก่สัตว์ป่า กฎหมายได้กำหนดเป็นสองลักษณะคือ จากวิธีการไว้อย่างเจาะจงว่าด้วยการยิง อีกลักษณะเป็นการกำหนดอย่างกว้าง ๆ ถึงการทำอันตรายด้วยประการอื่นใด

ประการที่สาม คือ การฆ่าสัตว์ป่า ซึ่งเป็นการทำอันตรายจนถึงแก่ชีวิต

เมื่อพิจารณาถึงความมุ่งหมายของบทนิยามนี้ จะเห็นว่ากฎหมายต้องการควบคุมถึงการกระทำใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสัตว์ป่าไม่ว่าจะเป็นการจับเป็นหรือจับตาย ประการหนึ่ง และการทำอันตรายแก่สัตว์ป่าตั้งแต่การทำร้ายไปจนถึงการฆ่า อีกประการหนึ่ง ซึ่งการใช้ถ้อยคำของบทนิยามนี้มีข้อสังเกตอยู่ 2 ประการ คือ

(1) การให้ความหมายที่ระบุถึงการกระทำในบางคำระบุไว้ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง ได้แก่ การ "เก็บ ดัก จับ ยิง" ซึ่งเป็นวิธีการในการกระทำต่อสัตว์ป่า การกำหนดเช่นนี้แม้ว่าจะชัดเจน แต่เป็นผลให้กฎหมายไม่ยืดหยุ่น เพราะในอนาคตอาจมีวิธีที่จะได้สัตว์ป่าโดยไม่เป็นการกระทำที่กำหนดไว้ในบทนิยามแล้ว อาจเป็นช่องทางให้กระทำได้และในการบรรยายลักษณะของการกระทำในตอนท้ายของนิยามว่า "การไล่ต้อน การเรียก และการล่อ เพื่อการกระทำความผิดด้วย" เป็นการให้นิยามถึงวิธีการกระทำในลักษณะที่แคบจนเกินไป อาจมีการกระทำที่ไม่อยู่ในวิธีการที่ได้ให้ไว้ เช่น การจุดไฟเผาป่า เพื่อให้สัตว์วิ่งหนีไปเองนั้น โดยลักษณะของการกระทำมิใช่การไล่ต้อน การเรียก และการล่อ ทำให้เกิดปัญหาในการตีความได้ว่าต้องตีความโดยให้ครอบคลุมไปถึงการกระทำความผิดดังกล่าว

(2) การให้ความหมายและการลำดับถ้อยคำทำให้เกิดความสับสน การให้ความหมายของการกระทำบางคำที่นิยามโดยเจาะจง บางคำเป็นการ

ให้ความหมายอย่างกว้าง กล่าวคือ คำว่า เก็บ จับ ดัก ยิงนั้น เป็นวิธีการกระทำ ในขณะที่ คำว่า ฆ่า หรือทำอันตรายด้วยประการอื่นใดเป็นผลของการกระทำ การให้ความหมายไม่เป็นไปบนแนวทางเดียวกัน การยิงเป็นวิธีการอันนำไปสู่ผลได้หลายทาง คือ ฆ่า หรือถ้าสัตว์ป่านั้นไม่ถึงแก่ความตายก็จะเป็นกรณีการทำอันตรายแก่สัตว์ป่านั้น รวมไปถึงการยิง เพื่อต้องการจับสัตว์ป่านั้นด้วย เป็นการให้ความหมายที่ซ้ำซ้อนกันอยู่ ทำให้เกิดความลักลั่นและสับสน การเรียงลำดับด้วยคำกริยาขึ้นการเก็บ ดัก จับ ซึ่งเป็นวิธีเพื่อให้ได้มาซึ่งสัตว์ป่าโดยการจับเป็นมาถึงการยิง การฆ่า อันเป็นการทำอันตรายรุนแรงถึงแก่ชีวิต แล้วจึงย้อนกลับมาที่การทำอันตรายแก่สัตว์ป่าด้วยวิธีใด ๆ ซึ่งมีความรุนแรงน้อยกว่า จะเห็นได้ว่าในการเรียงลำดับน้ำหนักของการกระทำไม่สัมพันธ์กัน อาจทำให้เกิดความสับสนได้

สำหรับสภาพบังคับของมาตรา 16 ในเรื่องการห้ามล่าสัตว์ป่าที่มีบทกำหนดโทษในมาตรา 47 กำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสี่ปีหรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากมาตรา 16 ที่ห้ามมิให้มีการล่าช้างป่าเป็นหลักทั่วไปแล้ว กฎหมายยังมีมาตรการที่เข้มงวดขึ้นสำหรับการห้ามล่าสัตว์ป่าในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านั้น ได้แก่ การห้ามล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

การห้ามล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดังที่กำหนดใน มาตรา 36 ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่า ไม่ว่าจะ เป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือมีพิษ หรือเก็บหรือทำอันตรายแก่รังของสัตว์ป่า เว้นแต่จะกระทำเพื่อการศึกษ หรือวิจัยทางวิชาการและได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ การห้ามล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ขยายความคุ้มครองไปถึงสัตว์ป่าทุกชนิด โดยมีข้อยกเว้นว่า อนุญาตให้ล่าได้เฉพาะเพื่อการศึกษและวิจัยทางวิชาการเท่านั้น และหากผู้ใดฝ่าฝืนทำการล่าช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีความผิดตามมาตรา 53 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ บทลงโทษต่อผู้กระทำความผิดในมาตรานี้ กำหนดไว้สูงกว่าการล่านอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คือ อัตราโทษสูงสุดที่กำหนดคือ ไม่ต่ำกว่า 5 ปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติในมาตรา 42 ในเรื่องเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เมื่อได้มีประกาศของรัฐมนตรีกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดใดแล้ว ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าชนิดนั้น และมีบทกำหนดโทษต่อผู้กระทำความผิดต่อมาตรา 42 ที่ห้ามมิให้ผู้ล่าช้างป่าในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ได้กำหนดไว้ในมาตรา 54 ว่าผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 42 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อันเป็นบทกำหนดโทษที่สูงกว่าในมาตรา 47 และมาตรา 53 ที่กล่าวมาข้างต้น

และยังมีการห้ามล่าสัตว์ป่าโดยการกำหนดถึงวิธีการล่าที่ต้องห้ามเป็นการเฉพาะคือ ในบทบัญญัติในมาตรา 22 ได้กำหนดห้ามการล่าโดยวิธีการยิงหรือเป็นการเฉพาะว่า ห้ามมิให้ผู้ใดยิงสัตว์ป่าในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ตกและพระอาทิตย์ขึ้น เป็นการห้ามล่าสัตว์โดยวิธียิงในเวลากลางคืน โดยไม่มีข้อยกเว้นว่าผู้ใดจะได้รับหนังสืออนุญาตหรือไม่ก็ตาม เพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นแก่บุคคล ประกอบกับทัศนวิสัยในการมองเห็นตัวสัตว์ ขนาด อายุ เพศอาจเกิดความผิดพลาดขึ้นได้ กฎหมายจึงบัญญัติห้ามล่าสัตว์ป่าโดยวิธียิงในเวลากลางคืน ส่วนการล่าโดยวิธีอื่น เช่น การดัก การจับ การเก็บ การไล่และการต้อนนั้นสามารถกระทำได้ หากได้รับหนังสืออนุญาต หรือใบอนุญาตจากกรมป่าไม้ตามข้อยกเว้นในมาตรา 26 ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในเรื่องการห้ามยิงสัตว์ป่าในเวลากลางคืนนี้ มีข้อสังเกตว่าในเรื่องนี้เป็นบทบัญญัติที่ยกมาจากกฎหมายเก่า คือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ซึ่งมีการอนุญาตให้มีการล่าสัตว์ป่าได้ แต่ในกฎหมายฉบับ พ.ศ. 2535 นี้ได้ยกเลิกแนวความคิดในการอนุญาตให้มีการล่าสัตว์ป่าออกเสีย โดยไม่มี การอนุญาตให้ล่าสัตว์ป่าไม่ว่าวิธีใด ๆ และไม่ว่าเวลาใดและในส่วนของ การล่าที่เป็นข้อยกเว้นตามมาตรา 26 ซึ่งได้กระทำตามเงื่อนไขเพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษาและวิจัยทางวิชาการคุ้มครองสัตว์ป่านั้น ย่อมไม่ล่าสัตว์ป่าโดยวิธียิง ดังนั้นการห้ามยิงสัตว์ป่าในเวลากลางคืนตามมาตรา 22 นี้ จึงไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติไว้แต่อย่างใด ²

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

ช้อยกเว้น

จากหลักกฎหมายที่กล่าวมาแล้วนั้น ตามที่ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้กำหนดถึงช้อยกเว้น ซึ่งจะสามารถทำการล่าช้างป่าได้หากเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษา และการวิจัยทางราชการ การคุ้มครองสัตว์ป่า การเพาะพันธุ์หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งกระทำโดยทางราชการและโดยได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีและต้องปฏิบัติตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

จากการที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการทั่วไปว่า ห้ามทำการ เก็บ ดัก จับ ยิง ฆ่า ทำอันตรายด้วยประการใด ๆ รวมถึงการไล่ต้อน การเรียกหรือล่อเพื่อ ทำการดังกล่าวแก่สัตว์ป่าที่ไม่มีเจ้าของและอยู่เป็นอิสระ การกระทำดังกล่าวนี้สามารถกระทำ ได้หากเป็นการดำเนินการโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ของทางราชการภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (1) การกระทำนั้นเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ในการสำรวจการศึกษาและการวิจัยทางวิชาการ การคุ้มครองสัตว์ป่า
- (2) การกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำโดยทางราชการ และได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมป่าไม้ หรืออธิบดีกรมประมง เฉพาะที่เกี่ยวกับสัตว์น้ำ
- (3) ในการดำเนินการต้องปฏิบัติตามระเบียบที่รัฐมนตรี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า แห่งชาติ

กรณีดังกล่าวข้างต้นเป็นการล่าที่สามารถกระทำได้โดยชอบ ด้วยกฎหมาย นอกจากกรณีดังกล่าวนี้แล้ว ห้ามมิให้มีการล่าช้างป่าโดยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามก็มิได้มี บทกเว้นการล่า โดยฝ่าฝืนกฎหมายในมาตรา 7 หากว่ามีผู้ใดล่าสัตว์ป่าโดยฝ่าฝืนบทแห่ง พระราชบัญญัตินี้ ด้วยความจำเป็นและภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

- (1) เพื่อชีวิตตนเอง หรือผู้อื่นพ้นจากอันตราย หรือเพื่อ สงวนหรือรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) การล่านั้นได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ และ

(3) ในกรณีที่สัตว์ที่ถูกล่านั้นเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง มิได้ล่าสัตว์ป่าที่ถูกล่าหรือซากของสัตว์ป่าที่ถูกล่านั้นเคลื่อนที่ และได้แจ้งเหตุที่ได้ล่าสัตว์ป่าไปแล้วนั้นให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบโดยมิชักช้า

และให้สัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าที่ถูกล่าดังกล่าวนั้นตกเป็นของแผ่นดิน และให้กรรมป่าไม้หรือกรรมประมงแล้วแต่กรณี นำไปดำเนินการตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

เป็นการยกเว้นโทษให้แก่บุคคลซึ่งล่าสัตว์ป่า เพราะความจำเป็น เพื่อหาตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากอันตรายหรือเพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของตนเองหรือผู้อื่น และการล่านั้นได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ ในกรณีที่เป็นการล่าซึ่งเป็นการล่าสัตว์ป่าคุ้มครอง ห้ามมิให้นำซากป่าหรือซากของซากป่าที่ถูกล่านั้นเคลื่อนที่ และต้องแจ้งเหตุที่ได้ล่าสัตว์ป่าไปแล้วนั้นให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบโดยมิชักช้า บุคคลผู้ล่าสัตว์ป่าด้วยความจำเป็นดังกล่าวมีความผิดแต่ไม่ต้องรับโทษ แต่ถ้าไม่เข้าตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวก็ต้องรับผิดตามพระราชบัญญัตินี้

จากบทบัญญัติของกฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขไว้เพียง 3 ประการ โดยมีบัญญัติว่าผู้ล่าสัตว์นั้นต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายด้วย หากผู้ที่ได้ล่าซากป่านั้น เป็นผู้ไม่สุจริตอยู่ก่อนแล้วย่อมไม่ควรได้รับการยกเว้นโทษจากการล่าซึ่งด้วยเหตุจำเป็นนี้ เช่นผู้กระทำความผิดเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อล่าซึ่งป่า กลับถูกซากป่านั้นทำร้าย ผู้กระทำความผิดจึงยิงซึ่งตาย หรือในกรณีที่ผู้บุกรุกเข้าไปบุกรุกพิชไรนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมื่อซากป่าออกมาในพิชไรนนั้น จึงฆ่าซึ่งหรือทำอันตรายแก่ซึ่งนั้นด้วยประการใด ๆ เช่น การนำตะปูยาวดอกเข้ากับแผ่นไม้กระดานวางไว้เป็นแนว เพื่อให้ซึ่งป่าเดินมาเหยียบ เช่นนี้ ผู้กระทำความผิดได้ทำเพื่อสงวนหรือรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของตนเอง และการกระทำนั้นได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ แต่มูลเหตุของการกระทำนั้นมิชอบด้วยกฎหมาย คือ การบุกรุกเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ เช่นนี้ไม่ควรให้ผู้กระทำความผิดยกเป็นเหตุว่ากระทำลงด้วยความจำเป็นได้ อย่างไรก็ตาม บทมาตรานี้มีส่วนช่วยป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นแก่ประชาชนที่มีสาเหตุมาจากซึ่งป่าได้ โดยประชาชนสามารถป้องกันภัยอันจะเกิดแก่ชีวิตและทรัพย์สินของตนได้

ผู้บังคับบัญชากฎหมาย

ในส่วนของการดูแลรักษาการให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 นี้เป็นหน้าที่ของกรมป่าไม้ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยในการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัตินี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่พบเห็นการลักลอบล่าช้างป่าขณะกระทำความผิดสามารถเข้าจับกุมได้ทันที

ในการบังคับบัญชากฎหมายในเรื่องการห้ามล่าช้างป่าเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ ทำให้มาตรการดังกล่าวข้างต้นไม่อาจสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายในการอนุรักษ์ช้างป่า ต่อมาในปี

(1) บทนิยามของคำว่า สัตว์ป่า ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อชีวิต และร่างกายของสัตว์ป่า กล่าวคือ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 กำหนดให้มีการจดทะเบียนสัตว์พาหนะซึ่ง เมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 เป็นผลให้เกิดความยากลำบากในการป้องกันมิให้มีการล่าลูกช้างป่าวัยที่ตลาดต้องการ มาแอบอ้างว่าเป็นลูกช้างที่เกิดจากแม่ช้างที่จดทะเบียนเป็นสัตว์พาหนะ หากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถจับผู้ฝ่าฝืนกฎหมายในขณะที่กระทำผิดอยู่ เมื่อลูกช้างถูกนำออกจากป่าแล้วมาอยู่ในครอบครองของบุคคลใด การตรวจสอบพิสูจน์ว่า ลูกช้างนั้นเป็นลูกช้างป่าหรือลูกช้างที่มาจากลูกช้างเลี้ยงไม่อาจกระทำได้หรือกระทำได้ยากมาก ผลที่ตามมาคือมีการล่าช้าง โดยฆ่าแม่ช้างเพื่อพรางเอาลูกช้างป่ามาขาย³

(2) ปัญหาในการปราบปรามผู้กระทำความผิดในการลักลอบล่าช้างป่า เนื่องมาจากอัตราค่าล้างของเจ้าหน้าที่น้อย ในขณะที่พื้นที่งานความดูแลรับผิดชอบมีกว้างขวางมาก ดังนั้น การปราบปรามผู้กระทำความผิดที่ลักลอบล่าช้างป่าจึงไม่สามารถกระทำได้ดีทั่วถึง

³ ขวาล ทัททิกรณ์, "ปัญหากฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ช้างในประเทศไทย,"
รหัสสาร (สิงหาคม 2537) : 17

สาเหตุมาจากการขาดทั้งงบประมาณ กำลังคนและเครื่องมือที่จะทำการจับกุมผู้ละเมิดกฎหมาย

การขาดแคลนงบประมาณและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ในการตรวจตรา ดูแลเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่หน่วยงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่จะต้องดูแลรับผิดชอบทั้งพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีงานรับผิดชอบในด้านอื่น ๆ เช่น งานขยายพันธุ์สัตว์ป่า งานศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า งานควบคุมการส่งออกสัตว์ป่าออกนอกประเทศ และงานปฏิบัติตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เป็นต้น

ในการดำเนินงานด้วยการลาดตระเวน⁴ ตรวจตราในท้องที่ที่รับผิดชอบโดยชายานพาหนะ หรือการเดินสำรวจ ถ้าในระหว่างการลาดตระเวน เจ้าหน้าที่พบการกระทำผิดจะสามารถเข้าจับกุมผู้กระทำผิดได้ทันที เพราะกฎหมายให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ขั้นตอนต่อจากนั้นจะนำตัวผู้กระทำผิดพร้อมด้วยของกลางมาทำบันทึกการจับกุมยังทำการของเจ้าหน้าที่พร้อมด้วยนำส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้เป็นพนักงานสอบสวนต่อไปตามกระบวนการพิจารณาคดี ทางปฏิบัติการลาดตระเวนแต่ละครั้งในพื้นที่รับผิดชอบจะมีอาณาเขตกว้างขวางมาก ในขณะที่จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอที่จะลาดตระเวนได้ทั่วถึง ดังนั้นจึงต้องอาศัยวิธีการสืบข่าว เข้าช่วยในการปฏิบัติงาน

ในการสืบข่าวการลักลอบล่าช้างป่า เจ้าหน้าที่จะขอความร่วมมือจากราษฎรในท้องถิ่นใกล้เคียงกับพื้นที่ความรับผิดชอบมาคอยสอดส่องและแจ้งข่าว ถ้าสืบทราบว่ามีการกระทำผิดหรือจะมีการกระทำผิดขึ้น ราษฎรก็จะส่งข่าวให้เจ้าหน้าที่ทราบ ทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในทางตรงข้ามหากว่าการกระทำ ความคิดนั้น ราษฎรมีส่วนรู้เห็น เพราะบางกรณีนายพรานก็เป็นคนในหมู่บ้าน การสืบข่าวของเจ้าหน้าที่จะไม่ได้ได้รับความร่วมมือ ทำให้เกิดความยากลำบากในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิด

⁴ สัมภาษณ์, อุคม ตันวัฒนธนากุล, เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานงานป่าไม้ 6, 21 มีนาคม 2538

1.1.3. พระราชบัญญัติอุทยาน พ.ศ.2504

บทบัญญัติของกฎหมายและสภาพบังคับของกฎหมาย

นอกจากมาตรการในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 แล้วยังมีกฎหมายอื่น ๆ มีมาตรการอันเกี่ยวกับชีวิตร่างกายของสัตว์ป่า คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีส่วนในการอนุรักษ์ช้างป่าที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติจะได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 16 ซึ่งกำหนดว่าภายในเขตอุทยานแห่งชาติห้ามมิให้บุคคลล่า นาสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์ และนำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์หรืออาวุธใด ๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไข ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

"สัตว์" ตามวิเคราะห้ศัพท์มาตรา 4 (4) แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 หมายถึง สัตว์ทุกชนิดตลอดจนส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ สิ่งที่เกิดจากสัตว์ และสิ่งที่สัตว์ทำขึ้น ช้างจึงเป็นสัตว์ตามบทวิเคราะห้ศัพท์ และอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายนี้ด้วย จากหลักการนี้ช้างป่าที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติจะได้รับการคุ้มครองอีกชั้นหนึ่ง นอกจากมาตรการการห้ามล่าสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวในมาตรา 24

แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 กำหนดโทษสำหรับการฝ่าฝืนร่อนนําสัตว์ออกไปนอกเขตอุทยานหรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์นั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในมาตรา 27 ได้กำหนดโทษสำหรับการฝ่าฝืนร่อนนําสัตว์ หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใด ๆ เข้าไปในเขตอุทยานโดยมิได้รับอนุญาต มีโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่อาจเปรียบเทียบปรับเพื่อหลีกเลี่ยงโทษไม่ต้องฟ้องคดี เพราะเป็นคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือคดีที่เป็นความผิดลหุโทษ

ผู้บังคับบัญชา

ในการรักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 นี้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของกรมป่าไม้ในสังกัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนี้เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพบเห็นการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายข้างต้นโดยซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าจับกุมผู้กระทำผิดได้ทันที

ในการบังคับบัญชาผู้กฎหมายให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้ ประสบปัญหา เช่นเดียวกันกับการบังคับบัญชาผู้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 กล่าวคือ ในการฝ่าฝืนกฎหมายนี้กระทำโดยการลักลอบทำ การตรวจตราของเจ้าหน้าที่อาจกระทำได้ไม่ทั่วถึง นอกจากนั้นในเขตอุทยานยังเปิดให้ประชาชนเข้าไปท่องเที่ยวพักผ่อนได้ การควบคุมจึงกระทำได้ยากลำบากกว่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

1.2 การครอบครองช้างป่า

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับชีวิตและร่างกายของช้างป่า ประการที่สองคือรอยทั่วไปแล้ว มีหลักการว่าห้ามมิให้ผู้ครอบครองช้างป่า ซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายที่สืบเนื่องมาจาก การห้ามล่าช้างป่า เพราะหากว่าเจ้าหน้าที่มีอาจตรวจพบการล่าช้างป่าได้ในขณะกระทำการล่าอยู่ เมื่อผู้กระทำผิดนั้นได้ฆ่าซึ่งช้างป่าแล้ว ขณะครอบครองอยู่จะล่วงเข้ามาในมาตรการเรื่องการครอบครองช้างป่า ซึ่งมีพระราชบัญญัติที่กำหนดถึงหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้คือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

1.2.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

บทบัญญัติในมาตรา 19 ได้กำหนด ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่จะเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนดไว้ในมาตรา 17 ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว และโดยต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดี และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวง และเงื่อนไขที่กำหนดไว้

ในใบอนุญาต

นอกจากตัวช้างซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองแล้ว กฎหมายได้ขยายความคุ้มครองไปถึงอวัยวะต่าง ๆ ของช้างด้วย โดยในมาตรา 4 ให้ความหมายของซากสัตว์ป่าว่าหมายถึง ร่างกายหรือส่วนของร่างกายของสัตว์ป่าที่ตายแล้วหรือเนื้อของสัตว์ป่าไม่ว่าจะได้บั้ง ย่าง รม ตากแห้ง หมักหรือทำอย่างอื่นเพื่อมาทำเน่าเปื่อยและไม่ว่าจะชำแหละแยกออก หรืออยู่ในร่างของสัตว์นั้น และหมายความรวมถึง เขา หนัง กระดูก ฟัน งา ขนายนอ ขน เกสิด เล็บ กระดอง เปลือกหรือส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ป่าซึ่งแยกออกจากร่างของสัตว์ป่าไม่ว่าจะยังมีชีวิตหรือตายแล้ว

จากบทนิยามนี้ ทำให้เนื้อ หนัง งาและเล็บของช้างป่าเป็น "ซากของสัตว์ป่า" ซึ่งจะได้รับความคุ้มครองภายใต้มาตรการต่าง ๆ ตามกฎหมาย ส่งผลสำคัญในการป้องกันมิให้มีการล่าช้าง เมื่อการครอบครองช้างป่าและซากช้างป่า เช่น งาช้างนั้นเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว จะลดความต้องการประชาชนผู้สุจริตย่อมไม่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายถือเป็นการก่อกวนเบื้องต้นทำให้จำนวนผู้ครอบครองช้างป่าหรือซากช้างป่า เช่น งาช้างมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากไม่ต้องการกระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย

มีการยกเว้นให้สามารถครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครอง รวมถึงซากของสัตว์ป่านั้น ในกรณีเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนดไว้ในมาตรา 17 ซึ่งบัญญัติให้รัฐมนตรีโดยความเป็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติมีอำนาจกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดและเพาะพันธุ์ได้ โดยกำหนดเป็นกฎกระทรวง เมื่อพิจารณาจากกฎกระทรวง ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2537) ซึ่งออกตามความในมาตรา 17 ดังกล่าว ในบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ ไม่ปรากฏรายชื่อของช้างป่า (*Elephas maximus*) แต่อย่างใดแสดงว่าช้างป่ามีขาสัตว์ที่เพาะพันธุ์ได้ตามมาตรา 17 ดังนั้น ในปัจจุบันจึงไม่ได้รับยกเว้นให้ผู้ใดครอบครองช้างป่าได้ โดยการขออนุญาตเพาะพันธุ์

กฎหมายได้ห้ามมิให้บุคคลใดครอบครองช้างป่าหรือซากของช้างป่า หากผู้ใดฝ่าฝืน มีโทษตามมาตรา 47 คือ จำคุกไม่เกิน 4 ปีหรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท

บาท หรือทั้งจำกัดปรับ

ข้อยกเว้น

มีการครอบครองช้างป่าได้ ในกรณีสำหรับผู้ครอบครอง
ช้างป่าโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่ก่อนที่จะประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า
พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 61 ซึ่งสามารถแยกได้เป็น 2 กรณีคือ

(1) การครอบครองช้างป่า สามารถทำได้โดยอธิบดี
กรมป่าไม้ออกใบอนุญาตครอบครองสัตว์ป่าชั่วคราวไว้ให้แก่ เจ้าของหรือผู้ครอบครอง ซึ่งใบ
อนุญาตดังกล่าวจะมีอายุเพียงเท่าอายุของช้างป่าและผู้รับใบอนุญาตต้องปฏิบัติตามข้อกำหนด
ว่าด้วยการเลี้ยงดูสัตว์ป่าคุ้มครองตามที่รัฐมนตรีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ
และเมื่อช้างป่าเพิ่มขึ้นโดยการสืบพันธุ์หรือตายลง ผู้รับใบอนุญาตต้องแจ้งว่าพนักงาน
เจ้าหน้าที่ทราบ

(2) การครอบครองซากช้างป่า สามารถทำได้โดย
ผู้ครอบครอง หรือเจ้าของแจ้งชนิด และจำนวนของซากช้างป่าที่มีอยู่ในครอบครองของตนต่อ
พนักงานเจ้าหน้าที่ภายใน 90 วันนับแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่
จดแจ้งไว้วันทะเบียน และให้ผู้ครอบครองซากช้างป่านั้นต่อไปได้

สำหรับสภาพบังคับ ผู้ครอบครองช้างป่าโดยมีใบอนุญาตนั้น
หากปรากฏว่าผู้รับใบอนุญาตผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ข้อกำหนด
หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้วันใบอนุญาต หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งสั่งตาม
พระราชบัญญัตินี้ อาศัยอำนาจตามมาตรา 43 อธิบดีกรมป่าไม้มีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาตได้
ไม่เกิน 90 วัน หรือถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เห็นสมควร โดยได้รับความ
เห็นชอบจากคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าจะสั่งเพิกถอนใบอนุญาตนั้นเสียก็ได้

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

ได้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครอง

สัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งมีอำนาจในการตรวจสอบ และอธิบดีกรมป่าไม้ในการออกใบอนุญาตครอบครองช้างป่าและซากช้างป่าตามบทบัญญัติในบทเฉพาะกาล

สำหรับการบังคับใช้มาตรการห้ามครอบครองช้างป่ามีปัญหา ทำให้ไม่อาจบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเต็มที่ อันมีสาเหตุมาจากบทนิยามศัพท์ของคำว่าสัตว์ป่า ซึ่งทำให้ช้างเลี้ยงไม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ผู้ครอบครองช้างยังมีทั้งผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย และครอบครองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 19 ดังกล่าว แต่การเข้าไปตรวจสอบจะได้รับการอ้างว่าเป็นช้างเลี้ยง ซึ่งตัวรูปพรรณที่นำมาแสดงอาจเป็นของช้างเชือกอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป็นซากของช้างแล้ว ยิ่งไม่อาจสอบสวนได้ว่าเป็นซากช้างป่า เพราะเจ้าของอ้างว่าเป็นซากช้างเลี้ยงของตนที่ตายไปแล้ว และในการตรวจสอบพิสูจน์ทางชีววิทยา ไม่อาจบ่งชี้ถึงความแตกต่างของช้างป่าและช้างเลี้ยงได้โดยแน่ชัด ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 จึงทำให้เกิดประโยชน์ในการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องการห้ามครอบครองช้างป่าและซากช้างป่า

นอกจากนี้ในทางกลับกันยังมีปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในแง่ประชาชนผู้ถูกบังคับใช้ การบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดเกินไป เช่น การเข้าตรวจค้นหาสัตว์ป่า อันเป็นของกลางในการกระทำความผิด เป็นการรบกวนสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุข เช่นเดียวกัน

1.3 การค้าช้างป่า

เนื่องจากมีขบวนการล่าสัตว์ป่าโดยนายพรานเมื่ออาชีพ เพื่อนำสัตว์ป่าตลอดจนอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของช้างมาขาย ซึ่งในจำนวนนั้นมีช้างป่ารวมอยู่ด้วย กฎหมายจึงกำหนดมิให้มีการค้าสัตว์ป่าโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะลดการล่าช้างป่า

มาตรการทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตร่างกายของช้างป่า ประการที่สาม คือ โดยหลักแล้วห้ามมิให้มีการค้าช้างป่า ซึ่งกฎหมายที่บัญญัติในเรื่องนี้ คือพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

1.3.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

ในมาตรา 20 ได้กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดค้าสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าดังกล่าว เว้นแต่เป็นการค้าสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนดตามมาตรา 17 ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ ซากของสัตว์ป่าดังกล่าว หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าดังกล่าว ทั้งนี้โรคยิวได้รับใบอนุญาตจากอธิบดี

ในบทวิเคราะห์ศัพท์มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของคำว่าค้า ว่าหมายถึงการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่าย แจก หรือโอนกรรมสิทธิ์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการค้า และหมายรวมถึงมีหรือแสดงไว้เพื่อขายด้วย

ช้างป่าเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองจึงห้ามบุคคลใด ๆ ทำการซื้อขาย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่ายแจก หรือโอนกรรมสิทธิ์ เพื่อประโยชน์ทางการค้า ไม่ว่าจะเป็นช้างป่า ซากของช้างป่า หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของช้างป่าด้วย

ผู้ใดฝ่าฝืนมีบทลงโทษตามมาตรา 47 คือ จำคุกไม่เกิน 4 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และกฎหมายได้กำหนดโทษแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเช่น ช่วยจำหน่าย ช่วยพาเอาไปเสีย ซื้อ รับจำนำ หรือรับไว้ โดยประการใดซึ่งช้างป่าหรือซากช้างป่าอันได้มาโดยการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 นี้ตามมาตรา 55 กำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปีหรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อยกเว้น

มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้ค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ซึ่งในบทเฉพาะกาล มาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้ผู้รับใบอนุญาตดังกล่าว

ต้องแจ้งรายการ เกี่ยวกับชนิดและจำนวนของสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากที่อยู่ในความครอบครอง
ของตนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งไว้แล้ว ให้ผู้รับใบอนุญาต
ค้าดังกล่าวยื่นคำขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง ซึ่งแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. ในกรณีการค้าช้างป่า ซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองอันมีช
ชนิดที่กำหนดในกฎกระทรวงตามมาตรา 17 ที่อนุญาตให้มีการเพาะพันธุ์ได้ การมีไว้ในครอบ-
ครองเพื่อการค้าให้ผู้รับใบอนุญาตจำหน่ายสัตว์ป่าคุ้มครองดังกล่าว ให้เสร็จสิ้นภายในระยะ
เวลา 2 ปีนับแต่วันที่ได้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เมื่อสิ้นระยะเวลาดังกล่าวแล้ว มีสัตว์ป่า
คุ้มครองอันมีช เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่กำหนดตามมาตรา 17 เหลืออยู่เท่าใดตกเป็นของ
แผ่นดินและให้ส่งมอบแก่กรมป่าไม้

2. ในกรณีการค้าซากหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากช้างป่า
ซึ่งเป็นซากของสัตว์ป่าคุ้มครองที่อยู่ในความครอบครองของผู้รับใบอนุญาตการค้า ซึ่งซากของ
สัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่
ได้สำรวจ และจดแจ้งชนิดและจำนวนซากของสัตว์ป่าคุ้มครองที่อยู่ในการครอบครองของผู้รับใบ
อนุญาตโดยผู้รับใบอนุญาตนั้นต้องจัดทำรายงานเกี่ยวกับชนิดและจำนวนซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง
ที่ขายไป ในแต่ละเดือนเสนอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และจะต้องจำหน่ายซากของสัตว์ป่าที่มีอยู่
ในการครอบครองให้เสร็จสิ้นภายใน 3 ปีนับแต่วันที่ได้รับใบอนุญาต และเมื่อสิ้นระยะเวลาดังกล่าว
มีซากของสัตว์ป่าคุ้มครองเหลืออยู่เท่าใดตกเป็นของแผ่นดิน และให้ส่งมอบแก่กรมป่าไม้

ผู้บังคับบัญชา

ผู้บังคับบัญชาในการควบคุมมิให้มีการฝ่าฝืนกฎหมายนี้
ได้แก่ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งมีอำนาจ
ในการตรวจสอบ ตลอดจนถึงการออกใบอนุญาตครอบครองช้างป่าและซากของช้างป่าตามบท
บัญญัติใน เรื่องบทเฉพาะกาล

ในส่วนของการบังคับบัญชาเรื่องการค้านี้ มีปัญหาซึ่ง
มาจากสาเหตุเดียวกันกับสองมาตราแรก กล่าวคือ ผลจากการแยกช้างเลี้ยงออกจากช้างป่า

ทำให้ผลิตภัณฑ์จากช้าง เช่น งา ไม้ดีบุกจันทน์กาคีเป็นซากของสัตว์ป่าที่มีการควบคุมการค้าขาย ด้วย จึงมีผู้ลักลอบล่าช้างป่า แล้วนำมาขายเป็นงาของช้างที่มีดีรูปพรรณเป็นสัตว์พาหนะซึ่ง จะไม่ถูกควบคุมโดยพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 สามารถขายได้อย่าง เสรีอย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้ การตรวจสอบงาช้างนั้นว่าเป็นงาของช้างเลี้ยง หรือช้างป่า นั้น ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากเป็นสัตว์ชนิดเดียวกันต่างกันที่ฐานะตามกฎหมายเท่านั้น เป็น ช่องว่างของกฎหมายที่ผู้ฝ่าฝืนสามารถนำมาใช้หลีกเลี่ยงกฎหมายได้ นอกจากนี้ยังมีงาช้างนำ เข้าจากต่างประเทศ เมื่อก่อน พ.ศ. 2524 อยู่ด้วยอีกจำนวนหนึ่งรวมกับผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้ ค้าสัตว์ป่าคุ้มครองชั่วคราวตามบทเฉพาะกาลมาตรา 67 ซึ่งยังคงค้างอยู่ตามร้านค้าทั่วไป เนื่องจากงาช้างแต่ละคู่ราคาสูง และใช้เวลานานกว่าจะมีผู้มาซื้อ การวางแสดงสินค้าเหล่านี้ จึงยังคงมีอยู่ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีได้มีการนำงาช้างจากต่างประเทศแล้วก็ตาม การรีบ ของกลางและดำเนินคดีแก่ผู้ค้าเหล่านี้จึงมีอาจกระทำได้ และหากผู้ค้าได้ผลิตภัณฑ์จากช้างนั้น มาโดยสุจริตจริงย่อมไม่เป็นกรรมต่อผู้ค้าที่ถูกบังคับโดยกฎหมายนั้น

จากการที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ว่ายังมีการค้าช้างและซาก ช้างอย่างผิดกฎหมายอยู่ เช่น ตามตลาดสดในต่างจังหวัดโดยเฉพาะมีการวางขาย ซากช้าง เช่น เนื้อและอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของช้างนั้น ผู้ค้าก็อ้างว่ามาจากช้างเลี้ยงจึงไม่สามารถจับกุม ดำเนินคดีได้ การบังคับกฎหมายของเจ้าหน้าที่จึงไม่อาจทำได้เต็มที่ รวมถึงยังมีการ ค้าช้างและส่วนต่าง ๆ ของช้างป่าในตลาดมืด ซึ่งมักดำเนินการโดยผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นทั้ง รูปแบบของการรับซื้อของจากพรานแล้วนำมาขายต่ออีกทีหนึ่ง หรือรูปแบบของการสั่งสินค้าจาก ลูกค้าที่เรียกกันว่า "ใบสั่ง" แล้วมีการตั้งค่าหัวของช้างป่าที่ต้องการ ทำให้พรานมีอาชีพจึง คอยหาโอกาสล่าช้างป่าตัวนั้นในลักษณะของการค้าช้างป่าและซากของช้างป่าในตลาดมืดเช่นนี้ เป็นการหลบซ่อนและลักลอบค้า มีเครือข่ายโยงใย ทำให้การจับกุมดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่ ทำได้ยากลำบาก

2. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองปัจจัยในการดำรง ชีวิตของช้างป่า

ปัญหาสภาพของช้างป่าในปัจจุบันอีกประการหนึ่ง นอกจากการได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายแล้ว คือ การลดลงของพื้นที่ป่าและการแบ่งแยกผืนป่าออกเป็นพื้นที่เล็ก ๆ ทำให้พื้นที่ในการดำรงอยู่ของช้างลดลง นอกจากนั้น การเสื่อมสภาพของป่า ทำให้อาหารของช้างลดลง เช่น การลักลอบตัดต้นไม้ และการเผาป่า รวมถึงการปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้ามาหากินในเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่าการบุกรุกพื้นที่ป่าของประชาชนเพื่อทำการเกษตร การถูกรบกวนจากมนุษย์โดยการตัดถนนและการท่องเที่ยว

จากหลักการจัดการสัตว์ป่า ได้กำหนดปัจจัยในการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า อันได้แก่ที่อยู่อาศัย อาหาร ที่หลบภัย และพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งให้คงอยู่ในสภาพความเป็นป่าที่ปลอดจากการรบกวนจากมนุษย์ ฯลฯ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญต่อช้างป่าจึงต้องมีการบัญญัติกฎหมายให้คุ้มครองปัจจัยต่าง ๆ นี้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งได้กำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องถึงปัจจัยในการดำรงชีวิตอยู่ของช้างป่าตั้งแต่การจัดตั้งและเพิกถอนพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่า การกำหนดมาตรการแก่ผู้ที่เข้าไปในเขตพื้นที่นั้น การห้ามกระทำอันเป็นการทำลายปัจจัยต่าง ๆ ตลอดจนถึงมาตรการการบำรุงรักษาปัจจัยในการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าในเขตพื้นที่ดังกล่าวด้วย

2.1 การจัดตั้งและการเพิกถอนพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่า

พื้นที่อยู่อาศัยของช้างป่าในปัจจุบันนี้ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นในชั้นแรกจึงขอยกเรื่องการจัดตั้งและการเพิกถอนเรื่องการจัดตั้งและการเพิกถอนพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยขึ้นมาพิจารณาโดยในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า นั้น เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ส่วนในเขตอุทยานแห่งชาติ นั้น จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

2.1.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

พื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าซึ่งได้ถูกจัดตั้งโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 นี้มี 2 ประเภท ได้แก่ เขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หมายความว่า พื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยตลอดภัย โดยมีแหล่งอาหารเพียงพอ มีที่หลบภัยและพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสัตว์ หลักการในการเลือกพื้นที่ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นป่าที่มีสัตว์ป่าชนิดที่หายได้ยาก หรือกำลังจะสูญพันธุ์อาศัยอยู่
- 2) มีแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและที่หลบภัยสำหรับสัตว์ป่าอย่างเพียงพอ
- 3) อยู่ห่างจากชุมชนพอสมควร
- 4) เป็นป่าผสมกันหลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เป็นต้นว่ามีทั้งป่าดงดิบ ป่าเบญจ ป่าไผ่ ป่าพรุ เพราะพื้นที่มีลักษณะดังกล่าวย่อมมีประโยชน์ต่อสัตว์ป่ามากมายหลายชนิด
- 5) ต้องเป็นพื้นที่ที่ไม่อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือความครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด ซึ่งมีช่องทางลงมือ

เมือง

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยบัญญัติไว้ในหมวด 6 เรื่องบริเวณและสถานที่ห้ามล่าสัตว์ป่า มาตรา 33 เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยตลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า ก็ให้กระทรวงมหาดไทยเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า "เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า"

เมื่อได้ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้วพื้นที่นั้นจะมีฐานะเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จนกว่าจะถูกเพิกถอน ตามมาตรา 34 ซึ่งได้

กำหนดว่าในการขยายหรือการเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนให้กระทำโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีชื่อเป็นการเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้งหมด ให้มีแผนที่แสดงเขตเปลี่ยนแปลงไปแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย

เนื่องจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีอาณาเขตกว้างขวาง และมีข้อกำหนดที่ปฏิบัติแตกต่างจากบริเวณทั่วไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการแจ้งให้แก่ประชาชนทราบถึงอาณาเขตที่แน่นอน ชัดเจนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า กฎหมายจึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยมาตรา 25 ๖ ได้บัญญัติ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้ายหรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

กฎหมายได้กำหนดมาตรการป้องกันมิให้บุคคลอื่นมาทำลายความเสียหายแก่หลักเขตนั้นในมาตรา 56 ผู้ใดกระทำให้หลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่น ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้จัดให้มีตามพระราชบัญญัตินี้เคลื่อนย้าย ลบเลือนเสียหายหรือรับประโยชน์ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินสี่ปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ยังให้อำนาจตามมาตรา 42 แก่รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ในการกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่า โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรว่าบริเวณสถานที่ที่เข้าสู่นาชากรหรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนในการเพิกถอนเขตห้ามล่าสัตว์ป่ามิได้มีการกำหนดไว้ในกฎหมายชัดเจน เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดังนั้นจึงต้องอาศัยหลักกฎหมายทั่วไปว่าในการเพิกถอนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าจะกระทำได้โดยรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา เช่นเดียวกันกับ เมื่อมีการประกาศจัดตั้ง

ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตห้ามล่าสัตว์ป่าไม่มีข้อสังเกตว่า ข้อบัญญัติของกฎหมายในการกำหนดหน้าที่ให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขต และป้ายแสดงเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพื่อแจ้งให้ประชาชนทราบถึงอาณาเขตที่แน่นอนชัดเจน ดังเช่นในเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่าในขณะที่สภาพบังคับของมาตรการที่ห้ามล่าสัตว์ป่ามีอัตราโทษสูงกว่า เช่นที่กล่าวมาในข้อ 1. เรื่องมาตรการทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายของช้างป่า เช่นโทษสำหรับผู้ทำการล่าช้างป่าในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าอันอัตราโทษสูงสุด คือจำคุกไม่เกิน 7 ปี หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท ซึ่งสูงกว่าการล่าสัตว์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่กำหนดโทษสูงสุด เป็นโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท ดังนั้นการที่กฎหมายมิได้กำหนดให้มีการแสดงป้ายบอกอาณาเขตห้ามล่าสัตว์ป่าไว้ให้ชัดเจนแน่นอน จึงเป็นการไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนผู้อยู่ภายใต้กฎหมาย

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

ผู้มีอำนาจในการจัดตั้งหรือเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่านี้ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ และพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่จัดให้มีป้ายและหลักแสดงอาณาเขตในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

2.2 การห้ามมิให้บุคคลทั่วไปเข้าไปในเขตพื้นที่อยู่อาศัยของช้างป่า

มาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองปัจจัยในการดำรงชีวิตของช้างป่า ประการแรกคือ การห้ามมิให้ผู้คนเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นมาตรการเบื้องต้นเป็นการควบคุมว่าห้ามบุกรุกเข้าไปบรรจบกวนสัตว์ป่า เพื่อปล่อยให้สัตว์ป่าได้อยู่อย่างสงบตามสภาพธรรมชาติ มาตรการดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ดังนี้

2.2.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

ตามมาตรา 37 ให้ความหลักว่า นอกจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าพนักงานอื่นใดซึ่งต้องเข้าไปปฏิบัติตามที่แล้ว ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

ในเรื่องการห้ามมิให้บุคคลทั่วไปเข้าไปในเขตพื้นที่อยู่อาศัยของช้างป่าที่มีข้อสังเกตว่ามีผลการกล่าวถึง เขตห้ามล่าสัตว์ป่าว่าอนุญาตให้บุคคลทั่วไปเข้าไปในเขตนั้นได้ เนื่องจากว่าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเป็นเขตที่กำหนดขึ้นที่อื่นเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือประชาชนใช้ร่วมกัน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีประชาชนทั่วไปเข้าไปในพื้นที่นั้นได้ หรือในบริเวณที่ของทางราชการซึ่งจะมีบทกำหนดเป็นการเฉพาะที่อยู่แล้ว ในกรณีจะห้าม หรือไม่ห้ามมิให้ประชาชนเข้าไปในพื้นที่นั้นได้อยู่แล้ว จึงไม่มีการกำหนดห้ามเป็นการพิเศษเฉพาะในเรื่องเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

ในส่วนของสภาพบังคับของมาตรการนี้ เป็นที่น่าสังเกต คือ มิได้มีบทลงโทษผู้ที่ไม่เข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยมิได้รับอนุญาตแต่อย่างใด ทำให้กฎหมายขาดกลไกในการบังคับการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในเรื่องนี้ ถือเป็นช่องว่างของกฎหมายที่ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติม

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

จากบทบัญญัตินี้กฎหมายมอบอำนาจให้เป็นดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้น ๆ ที่จะอนุญาตให้ผู้หนึ่งผู้ใดเข้าไปได้ ซึ่งงานการใช้ดุลพินิจนี้ควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์เป็นหลัก

2.2.2 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

มาตรการที่ห้ามเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของ

ข้างป่าที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง แตกต่างไปจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เนื่องจากเขตอุทยานมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปเที่ยวชมและศึกษาสภาพธรรมชาติและชีวิตสัตว์ป่าจึงมีคำห้ามโดยเด็ดขาดไม่ให้บุคคลทั่วไปเข้าไปในเขตอุทยาน แต่อนุญาตให้เข้าไปได้โดยอยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาไว้ว่ามาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้บุคคลซึ่งเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้สั่งให้ปฏิบัติตามระเบียบที่มาตรการทางกฎหมายในการห้ามมิให้บุคคลซึ่งมิใช่เจ้าหน้าที่เข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตลอดจนการอนุญาตให้เข้าไปแต่ต้องปฏิบัติตามภายใต้ระเบียบปฏิบัตินั้น

มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

กำหนดแต่เพียงบุคคลที่เข้าไปในเขตอุทยานต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่ไม่ได้กำหนดบทลงโทษไว้แต่อย่างใด

ผู้บังคับบัญชา

พนักงานเจ้าหน้าที่ประจำเขตอุทยานแห่งชาตินั้นเป็นผู้ดูแลให้ประชาชนผู้เข้าไปในเขตอุทยานแห่งนั้น มีปัญหาการประสานงานของหน่วยงานภาครัฐในการอนุญาตให้บุคคลเข้าไปในเขตพื้นที่ดังกล่าว เช่น การแข่งรถเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัด โดยขาดการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้น ปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าผู้มีอำนาจในการอนุญาตตามกฎหมายนั้นเป็นผู้ใด และกรณีที่ทำงาเภอส่งเสริมให้มีผู้ท่องเที่ยววนสถานที่อันเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของมหาดไทยและกรมป่าไม้ในเขตท้องที่นั้น ไม่มีคนกลางในการตัดสินข้อขัดแย้งดังกล่าว

การบังคับบัญชากฎหมายในเรื่องนี้ การอนุญาตให้บุคคลทั่วไปเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติได้นั้นก่อให้เกิดปัญหาการรบกวนความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของข้างป่า จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเนื่องมาจากการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตอุทยานแห่งชาตินั้น มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นต้องการสงวนพื้นที่ไว้ให้สัตว์ป่าอยู่อย่างสงบตามธรรมชาติ ในขณะที่เขตอุทยานมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน และเป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ป่า แต่เมื่อ

มีการดำเนินการไปเรื่อย ๆ จึงเริ่มมีสิ่งก่อสร้างและร้านค้าเข้ามาในเขตอุทยานประกอบกับผู้ที่มาท่องเที่ยวพักผ่อนมิได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติในเขตอุทยาน การนาระเบียบปฏิบัติของผู้เข้ามาในอุทยานมิได้นำมาใช้อย่างเคร่งครัด จนเป็นการรบกวนสัตว์ป่า เช่น ทำให้สถิติการเกิดของลูกช้างป่าลดลง ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

2.3 การห้ามมิให้การทำกรอย่างหนึ่งอย่างใดในเขตพื้นที่อยู่อาศัยของช้างป่า

นอกจากการห้ามเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว มาตรการที่นำมาประกอบกันเพื่อป้องกันและคุ้มครองปัจจัยในการดำรงชีวิตของช้างป่าโดยการห้ามมิให้ผู้ทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

2.3.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

มาตรา ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการคุ้มครองแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของช้างป่า คือ มาตรา 38 ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ตัดยอดหรือครอบครองที่ดินหรือปลูกหรือก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือตัด ไร่ ถิ่น ผัก ไร่ ถิ่น ผัก หรือทำลายต้นไม้ หรือพฤษชาติอื่นหรือซุดหาแร่ ดิน หิน หรือเลี้ยงสัตว์ หรือปล่อยสัตว์ หรือสัตว์ป่า หรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้ลำน้ำล้นท่วม หนอง บึง ท่วมทัน เหือดแห้ง เป็นพิษ หรือเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า

มาตรา 38 นี้ เป็นการคุ้มครองในหลาย ๆ ด้าน คือ

ในด้านแหล่งที่อยู่อาศัย โดยห้ามมิให้บุคคลใดเข้าไปยึดถือครอบครองที่ดินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รวมถึงการปลูกสิ่งก่อสร้างใดๆ และในด้านแหล่งอาหารเพื่อคุ้มครองป้องกันไม่ให้แหล่งอาหารเสื่อมทรามลงโดยห้ามมิให้ตัด ไร่ ถิ่น ผัก ไร่ ถิ่น ผัก หรือทำลายต้นไม้หรือพฤษชาติอื่น หรือซุดหาแร่ ดิน หิน ซึ่งเป็นแหล่งอาหารเสริมของบรรดาสัตว์ป่า เช่น ดินโป่ง รวมถึงการป้องกันการรบกวนจากสัตว์เลี้ยงที่จะเข้าไปแย่งอาหาร หรือนำโรคเข้าไปแพร่ระบาดแก่สัตว์ป่า โดยการห้ามมิให้เลี้ยงสัตว์ ปล่อยสัตว์หรือสัตว์ป่าเข้าไป

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าด้วย

ส่วนในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ซึ่งได้กำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 นี้มีมาตรการในการคุ้มครองปัจจัยในการดำรงชีวิตของ ช้างป่าในมาตรา 42 กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดทำการยึดถือ ครอบครองที่ดิน หรือตัดโค่น แผ้วถาง ทำลายต้นไม้หรือพดกษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หินหรือเลี้ยงสัตว์หรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือ ทำให้น้ำปนเปื้อนน้ำ ล้าง้วย หนอง บึง ท่วมทัน เหือดแห้ง เป็นพิษหรือเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า ซึ่ง จะเห็นได้ว่าการกำหนดมาตรการ เช่นเดียวกันกับในเรื่องเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

กฎหมายได้กำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา 38 และมาตรา 42 1 วัน มาตรา 54 ผู้ที่ฝ่าฝืนมาตรา 38 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปี หรือปรับไม่เกินหนึ่ง แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดมาตรา 38 ถ้า ปรากฏว่าผู้นั้นได้ยึดถือ ครอบครอง ทรัพย์สิน หรืออยู่อาศัยในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ตนได้ กระทำผิด ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง และบริวารของผู้กระทำ ความผิดออกไปจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นได้

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

เพื่อบังคับการให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าว กฎหมายได้ให้ อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ประจำ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีอำนาจสั่งให้ฝ่าฝืนมาตรา 38 1 ที่ออกจากเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรืองดเว้นการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืน ในมาตรา 40 1 ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งประจำ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนมาตรา 38 วรรคหนึ่ง ออกจากเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าหรืองดเว้นการกระทำใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืน มาตรา 38 วรรคหนึ่ง ในเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่ามาตรการดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์ต่อการบังคับใช้กฎหมายมาก เพราะไม่ต้องรอการ ตัดสินคดีตามกระบวนการพิจารณาของศาล ซึ่งกินเวลานานอันทำให้ไม่ทันการณ์ต่อความเสียหายที่ จะเกิดขึ้นและในมาตรา 45 1 ได้ให้อำนาจในการจับกุม ปรามปรามผู้กระทำความผิดตามพระราช บัญญัตินี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธี- พิจารณาความอาญา ดังที่ได้กล่าวแล้วในเรื่อง มาตรการทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตและ ร่างกายของช้างป่า

ในเรื่องผู้บังคับบัญชาตามกฎหมายสำหรับการห้ามกระทำกรอย่าง
หนึ่งอย่างใดตามมาตรา 38 นี้ มีข้อสังเกตที่เกี่ยวกับอำนาจตามกฎหมายของพระราชบัญญัติ
สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 อยู่ประการหนึ่ง คือ การที่พนักงานเจ้าหน้าที่มิได้มี
อำนาจรื้อถอนหรือทำให้หมดใบซึ่งการกระทำหรือสิ่งใด ๆ ที่ฝ่าฝืนมาตรา 38 แต่อย่างใด
ดังนั้นจะกระทำได้แต่โดยขอคำสั่งศาลให้รื้อถอนหรือทำให้หมดใบ ซึ่งการกระทำหรือสิ่งอันเป็น
การฝ่าฝืนนั้น อันจะทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดีความ

2.3.2 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

นอกจากในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว แหล่งที่อยู่อาศัยของ
ช้างป่าที่สำคัญอีกประเภทหนึ่ง คือ เขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีมาตรการคุ้มครองแหล่งที่อยู่อาศัย
และแหล่ง อาหารของช้างป่า ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 มาตรา
16 กำหนดว่า ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคล

1. ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงก่อสร้าง
แผ้วถาง หรือเผาป่า
2. เก็บหา นํ้าออกใบ ทั่วด้วยประการใด ๆ ที่เป็นอันตราย
หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งไม้ ยางไม้ น้ำมันสน แร่ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
3. ทั่วด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อม
สภาพแก่ดินหิน กรวด หรือทราย
4. เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้ลำน้ำ ล้ำห้วย หนอง
บึง ท่วมท้นหรือเหือดแห้ง
5. ปิด หรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
6. เก็บหา นํ้าออกใบ ทั่วด้วยประการใด ๆ ให้เป็น
อันตราย หรือเสื่อมสภาพ ซึ่งกล้วยไม้ น้ำมัน ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว
7. เก็บหรือทั่วด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้
บานไม้ หรือผลไม้

8. น้าพาหนะเข้าออกหรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีไม้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
9. น้าหรือปล่อยสุนัขเข้าป่า
10. น้าสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าป่า เว้นแต่จะได้รับปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี
11. เข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
12. ยิงปืน ท้าให้เกิดระเบิด ซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง
13. ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอันอันเป็นการรบกวนหรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์

จากบทมาตรานี้ มีมาตรการที่ให้ความคุ้มครองแก่ปัจจัยเพื่อการดำรงชีวิตของช้างป่าทั้งในด้านที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารและป้องกันการรบกวนจากภายนอก กล่าวคือ ในด้านพื้นที่ที่อยู่อาศัยได้มีการสงวนพื้นที่ ในเขตอุทยานไว้โดยห้ามการยึดถือ หรือครอบครองที่ดิน รวมถึงการก่อสร้างสิ่งใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ

ในด้านแหล่งอาหาร มาตรการคุ้มครองมิให้สภาพป่าอันเป็นแหล่งอาหารของช้างในเขตอุทยานแห่งชาติถูกทำลาย โดยการห้ามมิให้แผ้วถางหรือเผาป่า ห้ามเก็บหา น้าออกไป ท้าด้วยประการใด ๆ ที่เป็นอันตรายหรือท้าให้เสื่อมสภาพแก่บรรดาพรรณพืชต่าง ๆ รวมถึงตลอดถึง สภาพทางกายภาพ เช่น แหล่งน้ำ และดิน หิน กรวด ทราย ซึ่งเป็นแร่ธาตุในการบำรุงร่างกายของช้างป่าตามรูปต่าง ๆ

รวมถึงมาตรการที่ป้องกันการรบกวนภายนอกต่าง ๆ ซึ่งเป็นการรบกวนการดำรงอยู่ตามปกติของช้างป่า ได้แก่ การห้ามปิดกั้น กีดขวางทางน้ำหรือทางบก ห้ามน้า พาหนะเข้า-ออก หรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีไม้จัดไว้เพื่อการนั้น ห้ามเข้าป่าดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาประโยชน์โดยมิได้รับอนุญาต ห้ามยิงปืน หรือท้าให้เกิดระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง ห้ามส่งเสียงอื้อฉาว หรือกระทำการอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือด-

รื้อราคาคนแก่คนหรือสัตว์ และห้ามปล่อยหรือนำสุนัขตัวเข้าไปในเขตอุทยาน รวมถึงการควบคุม
ให้ปฏิบัติตามระเบียบ หากต้องการนำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไปในเขตอุทยาน

บทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนมาตรการตามมาตรา 16 นี้

มีระดับแตกต่างกันตามความร้ายแรงของการกระทำ กล่าวคือ

ระดับแรก การฝ่าฝืนมาตรา 16 ในกรณี

- การยึดถือ ครอบครองที่ดิน ตลอดถึงกันสร้าง แผ้วถาง
หรือเผาป่า
- เก็บหา นำออกไป ทิ้งอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่ง
ไม้ ยางไม้ซึ่งเป็นยาง น้ำมันสน แร่หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
- ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อม
สภาพแก่ดินหิน กรวด ทราย

มีโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือ
ทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 24 ซึ่งมีอัตราโทษสูงกว่า

ระดับที่สอง การฝ่าฝืนมาตรา 16 ในกรณี

- ปิดหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
- เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็น
อันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งกล้วยไม้ น้ำมัน ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว
- นำยานพาหนะเข้าออก หรือจับขี้ยานพาหนะในทางที่มี
ได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- นำอากาศยานขึ้นลงในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้น
แต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- นำหรือปล่อยสุนัขตัวเข้าไปในมีโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน
หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 25

ระดับที่สาม บทกำหนดโทษในความผิดร้ายแรงสำหรับผู้

ฝ่าฝืนมาตรา 16 ในกรณี

- เก็บ หาน้ำออกใบ ทำให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่ ดิน หิน กรวด ทราย รวมถึงกล้วยไม้ น้ำมัน ครั้ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ในกรณีสิ่งที้นำออกใบหรือราคาเล็กน้อยหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อยตามมาตรา 26 รวมทั้งการฝ่าฝืนมาตรา 16 ในกรณี

- เก็บ หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้ม

- นำหรือปล่อยสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไป โดยไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี

- เข้าไปดำเนินการใด ๆ เพื่อหาประโยชน์ โดยไม่ได้รับอนุญาต

- บิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่าง ๆ

- ยิงปืน หรือทำให้เกิดระเบิด ซึ่งวัตถุระเบิดหรือจุด

ดอกไม้เพลิง

- ส่งเสียงอื้อฉาว หรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน

หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์

- ทิ้งขยะมูลฝอย หรือสิ่งต่าง ๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น

- ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิง ซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง

ตามมาตรา 27 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

ในความผิดระดับที่สองและระดับที่สาม อาศัยอำนาจตามมาตรา 28 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้ โดยพนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการกำหนดค่าปรับ เมื่อได้รับชำระค่าปรับแล้วก็จะทำบันทึก โดยระบุว่าผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบปรับ พร้อมกับออกใบเสร็จรับเงินค่าปรับมอบให้แก่ผู้ต้องหา จากนั้นจึงลงทะเบียนการปรับในสารบบคดี และปล่อยตัวผู้ต้องหา จากนั้นจึงลงทะเบียนการปรับในสารบบคดี และปล่อยตัวผู้ต้องหาไปคดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาด

ผู้บังคับบัญชา

ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ดังข้างต้นนี้ อาศัยอำนาจตามมาตรา 20 เป็นผลให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตรวจตราประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพบเห็นการกระทำอันฝ่าฝืนกฎหมายนี้โดยซึ่งหน้า พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าจับกุมผู้กระทำความผิดได้ทันที

นอกจากนี้มาตรา 21 บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำการฝ่าฝืนมาตรา 16 ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ และในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้สิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดเป็นเหตุให้อุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ตามความในมาตรา 22 พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลาย หรือรื้อถอนสิ่งนั้น ๆ ออกไปจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้น ๆ กลับคืนสู่สภาพเดิมแล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดเชยค่าเสียหายที่ต้องเสียไปในการนั้น มาตรการนี้ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่อย่างมาก ซึ่งเป็นผลดีในการอนุรักษ์เขตอุทยาน แต่ในทางกลับกันหากพนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโดยมิชอบแล้วอาจเปิดเป็นการใช้อำนาจจนกระทบถึงประชาชนผู้สุจริตได้

บทบัญญัติที่กล่าวมานี้เป็นมาตรการที่ห้ามมิให้บุคคลทั่วไปกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังที่กฎหมายกำหนดในเขตพื้นที่อนุรักษ์ มีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย คือ

1. มาตรการทางกฎหมายในการห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครองที่ดิน หรือปลูก หรือก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดในเขตพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว ปรากฏว่ามีราษฎรบุกรุกเข้าไปในพื้นที่ เช่น ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าของราษฎรเพื่อทำการเกษตร ถือเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายโดยชัดเจน เจ้าหน้าที่ซึ่งดูแลพื้นที่ดังกล่าวมีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายนี้ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ และมีบทบาทกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอยู่ชัดเจน

ในทางปฏิบัติพบว่า การรื้อถอนอาคารงานการขับไล่ รื้อถอนมีน้อยมากจนแทบจะไม่มีการรื้อถอนเลยทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่เหล่านี้ทราบว่ามีอาคารดังกล่าวกรณีที่พักงานเจ้าหน้าที่รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างนั้น มักจะชี้เมื่อตรวจพบมีการก่อสร้างรุกล้ำเข้ามาในเขตพื้นที่อนุรักษ์และการก่อสร้างนั้นยังไม่เสร็จสิ้น แต่ถ้าการก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์เป็นบ้านพัก หรือสถานที่แล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่จะไม่รื้อถอนจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาขับไล่บุคคลนั้น และสั่งให้ผู้นั้นรื้อถอนออกไป นอกจากนี้พนักงานเจ้าหน้าที่มักจะเลือกรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่ราคาถูกเท่านั้น ส่วนที่มีราคาแพงจะรอหมายศาลก่อนจึงจะรื้อถอน เหตุผลที่เจ้าหน้าที่ไม่ยอมรื้อถอน เนื่องจากเกรงว่าจะถูกฟ้องข้อหาพนักงานเจ้าหน้าที่ประพฤติมิชอบกระทำไปเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ เมื่อรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างก็เป็นความผิดฐานทำให้เสียหายหรือบางรายถูกแจ้งความว่ามีความผิดฐานลักทรัพย์ ซึ่งปรากฏว่าพนักงานสอบสวนจะรับฟ้องทุกข้อ และดำเนินคดีแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หากพนักงานสอบสวนไม่ดำเนินคดีก็จะถูกกล่าวหาว่าสมรู้ร่วมคิดในการกระทำผิด หรือในบางกรณีพนักงานเจ้าหน้าที่เกรงว่าจะถูกฟ้องให้รับผิดทางแพ่งจึงต้องรอคำพิพากษาของศาลก่อนแล้วจึงปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลแทน ซึ่งใช้เวลานานในการพิจารณาคดีเป็นผลให้ราษฎรที่ถูกรุกกล้ำถูกข่มขู่กลัวกลัวมาก การอพยพราษฎรนั้นนอกจากพื้นที่ที่ยังกระทำด้วยความยากลำบากมากขึ้น ยังมีอุปสรรคในการจับกุมผู้กระทำผิด เช่น กรณีที่ผู้กระทำผิดบางรายเป็นผู้มีอิทธิพล และในกรณีเมื่อจับกุมผู้กระทำผิดแล้วอาจมีการขัดขวางโดยราษฎรมาล้อมเจ้าหน้าที่และขอให้อภัย หรือเดินขบวนไปหารัฐบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อขอให้ระงับการดำเนินคดี และส่วนราษฎรเหล่านี้จะได้รับการผ่อนผันมิให้ดำเนินคดี ทำให้ไม่อาจดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้กระทำผิดได้

2. มาตรการในส่วนที่เป็นการคุ้มครองแหล่งอาหารของช้างป่า เช่น การห้ามมิให้แผ้วถาง ทาถาย เผาป่าทำให้เสื่อมสภาพของแหล่งน้ำ และแร่ธาตุในดิน การห้ามเก็บหรือขนออกไป ซึ่งพืชพันธุ์ต่าง ๆ และการห้ามนำสุสัตว์เข้ามาในเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตอุทยานนั้น ซึ่งพนักงานจะประสบปัญหาในการป้องกันและปราบปรามผู้ฝ่าฝืนกฎหมายโดยไม่อาจสอดส่องดูแลได้ทั่วถึง ดังเช่นที่เด็กกล่าวมาแล้วข้างต้นในปัญหาการบังคับใช้กฎหมายการล่าช้างป่า

2.4 การบำรุงรักษาปัจจัยในการดำรงชีวิตอยู่ของช้างป่า

นอกจากกฎหมายจะให้ความคุ้มครองปัจจัยในการดำรงอยู่ของช้างป่าแล้ว ยังได้บัญญัติให้เป็นการเอื้ออำนวยต่อการบำรุงรักษาปัจจัยดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

2.4.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมายของกฎหมาย

ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ครอบคลุมโดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 38 วรรค 2 ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องปฏิบัติการ เพื่อเป็นประโยชน์ในการคุ้มครอง ดูแล รักษาหรือบำรุงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อการเพาะพันธุ์ การศึกษา หรือวิจัยทางวิชาการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้การศึกษ หรือการพักอาศัย หรืออำนวยความสะดวก หรือให้ความรู้แก่ประชาชน ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ หรือกรมประมงแล้วแต่กรณี การกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ ทั้งนี้ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

โดยปกติแล้วในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านี้ การจะเข้าไปประกอบ การอยู่อาศัยของสัตว์ป่าควรกระทำให้น้อยที่สุด แต่เพื่อประโยชน์ในการจัดการสัตว์ป่า หรือเมื่อมีความจำเป็นกฎหมายได้ให้ข้อยกเว้นไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. ความจำเป็นต้องปฏิบัติการเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง ดูแลรักษา หรือบำรุงเขตรักษาพันธุ์สัตว์
2. ความจำเป็นต้องปฏิบัติการเพื่อเพาะพันธุ์ การศึกษา หรือวิจัยทางวิชาการ

3. ความจำเป็นต้องปฏิบัติการณ์เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้การศึกษา การพักอาศัย อำนวยความสะดวกพลอดภัยหรือให้ความรู้แก่ประชาชน

เมื่อมีความจำเป็นดังกล่าว อธิบดีกรมป่าไม้มีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการ

สำหรับในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า มีมาตรการในการบำรุงรักษาปัจจัยในแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของช้างป่า ซึ่งได้กำหนดไว้ในมาตรา 42 วรรค 3 ในกรณีที่ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานอื่นใด มีความจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือบทเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการศึกษา หรือวิจัยทางวิชาการในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

ในเรื่องของสภาพบังคับของมาตรานี้ในไม่มีบทกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ ดังนั้นจึงต้องอาศัยบทกฎหมายในเรื่องระเบียบปฏิบัติราชการมาบังคับ

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

ผู้บังคับใช้มาตรการในเรื่องการบำรุงรักษา คือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

2.4.2 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

ในส่วนของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ก็มีการกำหนดมาตรการเพื่อการบำรุงรักษาสภาพที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารดังกล่าวเช่นเดียวกันในมาตรา 19 ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติภารกิจ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ หรือการศึกษา หรือวิจัยทางวิชาการ หรือเพื่ออำนวยความสะดวก

ในการทัศน اجر หรือการพักอาศัย หรือเพื่ออำนวยความสะดวกหรือให้ความรู้แก่ประชาชน สามารถกระทำการที่กำหนดไว้ในมาตรา 16 และ 17 ได้ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี เป็นการยกเว้นให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติการเพื่อบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติ กฎหมายที่อำนาจกระทำการที่บัญญัติห้ามไว้ใน มาตรา 16 และ มาตรา 7 ซึ่งโดยทั่วไปแล้วกำหนดห้ามมิให้ผู้อื่นกระทำการนั้น

ในเรื่องของสภาพบังคับของมาตรการนี้ไม่มีบทกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ ดังนั้นจึงต้องอาศัยบทกฎหมายในเรื่องระเบียบปฏิบัติราชการมาซึ่งบังคับเหมือนดังเช่นมาตรการในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

ผู้บังคับใช้กฎหมายในเรื่องนี้คือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รักษาการให้เป็นไปตามกฎหมาย ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

3. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าประโยชน์จากช้างป่า

มาตรการในการนำช้างป่ามาเข้าประโยชน์นั้น หมายถึงการเข้าประโยชน์โดยตรง เช่น การนำช้างทำงานลากซุงและใช้เป็นสัตว์พาหนะ ตลอดจนถึงการนำผลิตภัณฑ์จากช้างมาเป็นสินค้า รวมถึงการนำช้างป่ามาเพาะพันธุ์ในเชิงพาณิชย์ และการดำเนินกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งจะได้วิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของบทบัญญัติดังกล่าว และในการพิจารณาจะแยกเป็น 2 ประการ คือ

3.1 การเข้าประโยชน์ที่ทำให้เปลี่ยนแปลงสถานะเป็นช้างเลี้ยง

การเข้าประโยชน์จากช้างป่าในหัวข้อนี้ หมายถึง การนำช้างป่ามาเข้าประโยชน์ โดยการจับมาเลี้ยงไว้เพื่อใช้งาน เช่น ใช้ลากซุง หรือใช้เป็นสัตว์พาหนะ เป็นต้น ในเรื่องนี้มีกฎหมายที่กำหนดขั้นตอนในการจับช้างป่ามาเป็นช้างเลี้ยง คือ พระราชบัญญัติ

สำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวเป็นแนวความคิดดั้งเดิมในสมัยมีช้างป่าอยู่มากในประเทศไทย ถึงแม้ว่าสภาพบ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังมีได้มีการยกเลิกกฎหมายฉบับนี้ ดังนั้นกฎหมายฉบับนี้จึงยังมีผลบังคับมาช้อยู่ในปัจจุบัน

3.1.1 พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

ในหมวดที่ 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดมาตรการว่าด้วยการจับช้างป่าโดยบัญญัติห้ามมิให้ผู้จับช้างป่าโดยไม่ได้รับอนุญาตซึ่งมีบทกำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนว่าต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 800 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และกำหนดหลักเกณฑ์ในการอนุญาตนั้น ก่อนจะมีการให้อุญาต กฎหมายกำหนดให้ข้าหลวงเทศาภิบาลซึ่งในปัจจุบันคือผู้ว่าราชการจังหวัด สืบตรวจว่าช้างป่าที่มีอยู่ในเขตหรือจังหวัดที่รับผิดชอบว่ามีจำนวนเท่าใด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจำนวนช้างป่าที่จะอนุญาตให้จับ นอกจากนี้ยังต้องหารือและได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยก่อนทุกครั้ง ผู้มีอำนาจในการออกใบอนุญาตจะต้องตรวจสอบว่าผู้ขออนุญาตสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ หากในพื้นที่นั้นมีประชากรช้างจำนวนมาก อาจจะมีจับช้างป่านั้นมาเป็นของหลวง แล้วให้ราษฎรในเมืองนั้นเข้าไปซึ่สอยเพื่อประกอบการค้าขาย ใบอนุญาตที่ออกให้ต้องมีอายุ 1 ปี แต่ผู้ได้รับอนุญาตจะนำไปรอนต่อให้ผู้อื่นซึ่มิได้

ในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 ได้กำหนดโทษแก่ผู้ที่จับช้างป่าไม่ว่าจะกระทำโดยวิธีใดก็ตาม หากกระทำความผิดโดยมิได้รับอนุญาตจากผู้มีอำนาจตามมาตรา 6 ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้นั้นมีควมผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 800 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับด้วยทั้งสองสถาน ซึ่งในบทลงโทษดังกล่าวนี้มีบทลงโทษที่ต่ำเกินไป ทว่าให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษนี้ แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องสภาพบังคับของกฎหมายนี้ มีข้อสังเกตว่า แม้จะมีผู้ทำการจับช้างป่าขึ้น ผู้กระทำความผิดนี้ ย่อมเป็นผู้กระทำความผิดตามมาตรา 17 เรื่องการห้ามล่าช้างป่าตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 อันมีบทกำหนดโทษที่สูงกว่า ดังนั้น สภาพบังคับ

ของกฎหมายในเรื่องการจับช้างป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต ตามพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 จึงไม่มีการนำมาใช้บังคับแต่อย่างใด

มีการกำหนดค่าภาคหลวงในการจับช้างป่าไว้ 2 ประการ คือ ผู้ได้รับอนุญาตต้องส่งมอบช้างป่าที่จับได้ 1 ตัว ต่อจำนวนที่ล่ามาได้ 5 ตัว หรือ จะเรียกเงินแทนจำนวนช้างที่จะส่งมอบนั้นก็ก็ได้ ถ้าผู้ขออนุญาตยังมิได้เสียค่าภาคหลวงถือว่าบรรดาช้างป่าที่จับมาได้ยังไม่ตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้ขออนุญาต เมื่อได้ชำระค่าภาคหลวงแล้วจึงมีผลทำให้เกิดกรรมสิทธิ์ในตัวช้างป่าที่จับได้นั้น ซึ่งสัมพันธ์กันกับพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 2 หมวด 1 ในเรื่องที่ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ เป็นกรณีไปสู่การมีช้างเลี้ยงของไทย

และจากการมีกรรมสิทธิ์ในตัวช้างป่าที่จับมาตัวเอง ได้ส่งผลทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างการครอบครองช้างเพื่อการใช้ประโยชน์ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายนี้ กับการครอบครองช้างป่า โดยอาศัยอำนาจตามบทเฉพาะกาลในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในเรื่องมาตรการทางกฎหมายที่กระทบถึงชีวิตร่างกายของช้างป่า ข้อ 1.2 กล่าวคือ ช้างที่จับมาโดยชอบด้วยกฎหมายตามพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 จะมีการเปลี่ยนสภาพจากช้างป่ากลายเป็นช้างเลี้ยง เพราะเมื่อได้ชำระค่าภาคหลวงแล้ว ผู้ที่จับช้างป่าตามขั้นตอนของกฎหมายนี้จะได้กรรมสิทธิ์ในตัวช้าง และสามารถนำช้างไปจดทะเบียนตัวรูปพรรณ ทำให้ช้างเปลี่ยนสถานะเป็นช้างเลี้ยงและไม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ส่วนการครอบครองช้างป่าโดยผลแห่งบทเฉพาะกาลตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 นั้น ช้างป่าที่อยู่ในความครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้ครอบครองสามารถใช้ประโยชน์ได้ แต่จะต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และไม่ทำให้ช้างป่าที่อยู่ในความครอบครองเปลี่ยนสถานะเป็นช้างเลี้ยงแต่อย่างใด

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

การอนุญาตให้จับช้างป่า กฎหมายบัญญัติให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้อนุญาต ซึ่งปัจจุบันได้มอบอำนาจให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยการออกพระราชกฤษฎีกา

มอบอำนาจของรัฐมนตรีตามมาตรา 8 และมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 ไว้ผู้ว่าราชการจังหวัดทหารแทน พ.ศ. 2501

กฎหมายนี้เป็นกฎหมายเก่า ซึ่งตราขึ้นตั้งแต่สมัย 70 กว่าปีก่อน ซึ่งในขณะนั้น มีช้างป่ามาก ปัจจุบัน จำนวนช้างป่าของไทยลดลงมากจนเกรงว่าใกล้จะสูญพันธุ์ในอนาคตข้างหน้า แม้ในบทบัญญัติจะกำหนดให้สำรวจดูจำนวนช้างป่าที่มีอยู่ในพื้นที่ปกครองก่อน จะให้อนุญาตก็ตาม แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดมีผู้เชี่ยวชาญเรื่องสัตว์ป่า ขาดความรู้และความเข้าใจในเชิงวิชาการสัตว์ป่าอย่างถ่องแท้ รวมถึงความตระหนักในความสำคัญของช้างป่าที่มีต่อระบบนิเวศน์ เมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจที่ต้องเอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชนอาจจะทำให้เห็นแก่ประโยชน์ในระยะสั้นของประชาชนมากกว่าประโยชน์จากช้างป่าในระยะยาว

นอกจากนี้บทบัญญัติของกฎหมายอาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในอำนาจระหว่างหน่วยงานของรัฐซึ่งมีเป้าหมายในการดำเนินงานต่างกัน กล่าวคือกระทรวงมหาดไทย โดยผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจในการอนุญาตให้จับช้างป่าเป็นอำนาจดุลพินิจ พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 เปิดช่องให้กระทำได้ ในขณะที่กรมป่าไม้มีสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่เพื่อดูแลรักษาช้างป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติในการห้ามล่าช้างป่าโดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นกฎหมายที่ประกาศใช้หลังจากพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 ซึ่งไม่ได้มีการยกเลิกกฎหมายเดิมแต่อย่างใด กฎหมายนี้จึงยังมีผลบังคับใช้และสามารถมีการใช้ขึ้นเมื่อใดก็ได้

3.2 การใช้ประโยชน์โดยที่ยังคงสภาพเป็นช้างป่า

การใช้ประโยชน์จากช้างป่าในหัวข้อนี้ เป็นการนำประโยชน์โดยช้างนั้นยังคงสถานะเป็นช้างป่าอยู่ กฎหมายที่กำหนดถึงการนำประโยชน์จากช้างป่าโดยวิธีนี้ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

3.2.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

มีการกำหนดหลักการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า ซึ่งเป็นหลักการใหม่ที่น่าสนใจ โดยมุ่งหมายจะให้มีการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่ามี 2 วิธีการคือ การเพาะพันธุ์สัตว์ป่า และการดำเนินการจัดการสวนสัตว์สาธารณะ⁶

1. การนำสัตว์ป่ามาเพาะเลี้ยง ขยายพันธุ์ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดอาชีพใหม่ โดยไม่ต้องล่าสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ หากหลักการนี้นำมาใช้ได้ผล จะช่วยทำให้สัตว์ป่าอยู่รอดและปลอดภัยในบทวิเคราะห์ศัพท์มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 คำให้ความหมายของคำว่า เพาะพันธุ์ หมายความว่า ขยายพันธุ์สัตว์ป่าที่นำมาเลี้ยงไว้โดยวิธีผสมพันธุ์สัตว์ป่า และหมายความรวมถึงขยายพันธุ์สัตว์ป่า โดยวิธีผสมเทียมหรือการย้ายฝากตัวอ่อนด้วย

มีมาตรการในเรื่องการเพาะพันธุ์ช้างป่าโดยใช้ระบบการขออนุญาต ๓ ฉบับบัญญัติขั้นตอนและวิธีการในมาตรา 18 โดยห้ามมิให้ผู้ใดเพาะพันธุ์สัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่

(1) เป็นการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าคุ้มครอง ชนิดที่กำหนดตามมาตรา 17 โดยได้รับใบอนุญาตให้เพาะพันธุ์จากอธิบดี

(2) เป็นการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวน หรือ สัตว์ป่าคุ้มครองของผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะตามมาตรา 29 ซึ่งได้รับอนุญาตจากอธิบดีให้เพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวน หรือสัตว์ป่าคุ้มครองที่อยู่ในความครอบครองเพื่อประโยชน์แก่กิจการสวนสัตว์สาธารณะของตน

⁶ บุญเลิศ อังศิริจินดา, อนุสรณ์งานศพคุณบุญเลิศ อังศิริจินดา, หน้า 29.

การขออนุญาต และการอนุญาตให้เพาะพันธุ์สัตว์ตามข้างต้นนี้ รวมถึงการได้มาซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองเพื่อการเพาะพันธุ์ของผู้รับใบอนุญาตตาม (1) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และผู้รับใบอนุญาตจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวง และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต สำหรับอายุของใบอนุญาตตาม (1) และ (2) ให้สั้นอายุลงเมื่อผู้รับใบอนุญาตได้แจ้งการเลิกการค้าเนนการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าที่ได้รับอนุญาตต่ออธิบดี ตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ความสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่กฎกระทรวง ซึ่งออกตามความใน มาตรา 17 บัญญัติไว้ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ มีอำนาจกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ โดยกำหนดเป็นกฎกระทรวง กล่าวคือ ในกฎกระทรวงฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2537) ที่กำหนดบัญชีสัตว์ป่าที่เพาะพันธุ์ได้ 27 ชนิด ซึ่งในจำนวนนี้ไม่มีช้างป่ารวมอยู่ด้วย เป็นผลให้ช้างป่าไม่อยู่ภายใต้มาตรา 18 (1) ไม่สามารถขออนุญาตเพาะพันธุ์ช้างป่าได้ และหากมีการฝ่าฝืนทำการเพาะพันธุ์ช้างป่า ถือว่ามีความผิดตามมาตรา 48 ที่กำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 30,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2. การดำเนินการจัดการสวนสัตว์สาธารณะ เป็นหลักการใหม่ ซึ่งบัญญัติไว้เพื่อกำหนดกรอบในการควบคุมกิจการสวนสัตว์สาธารณะ โดยนายราชการบริหาร กิจการสวนสัตว์ในปัจจุบันมาซึ่ง⁷ ซึ่งมีมาตรฐานสมัยใหม่ ที่เน้นการสร้าง ความผูกพันระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ด้วยการจัดนันทนาการ การอนุรักษ์ธรรมชาติและชีวิตสัตว์ป่าที่ การศึกษาและการวิจัยพันธุ์สัตว์และพืช ในบทวิเคราะห์ที่ศัพท์มาตรา 4 ให้ความหมายของคำว่า สวนสัตว์สาธารณะ หมายความว่า สถานที่หรือบริเวณซึ่งรวบรวมสัตว์ป่าไว้ เพื่อประโยชน์แก่ การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา การค้นคว้าหรือวิจัยของประชาชน และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ สัตว์ป่า

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ให้ความสำคัญแก่สวนสัตว์สาธารณะมาก มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ไว้ในหมวดที่ 6 โดยให้ระบบอนุญาตเข้ามาควบคุมการดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะ กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการจับสัตว์ป่าได้หากเป็นการกระทำเพื่อกิจการสวนสัตว์ของผู้รับใบอนุญาตเฉพาะพันธุ์ตามมาตรา 18 หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะของผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะตามมาตรา 29 โดยบทบัญญัติมาตรา 26 เปิดโอกาสให้ทางราชการสามารถล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ได้ นับว่าเป็นผลดีในด้านการจัดการสัตว์ป่า เนื่องจากสัตว์ป่าที่ได้จากการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์หรือเกิดในสวนสัตว์ เมื่อผสมพันธุ์กันไปนาน ๆ สายพันธุ์ของสัตว์ป่าชนิดนั้น ๆ จะอ่อนลง ซึ่งมีความจำเป็นต้องนำพันธุ์จากป่าผสม เพื่อมีสัตว์ชนิดนั้น ๆ ภายพันธุ์ยาวนานที่สุด

สำหรับร่างกฎกระทรวง ที่กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะ ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการพิจารณา ดังนั้นจึงยังไม่มี การอนุญาตให้เพาะพันธุ์ช้างป่าโดยผู้ได้รับอนุญาตดำเนินการสวนสัตว์สาธารณะ

ดังนั้น การนำเข้าประโยชน์จากช้างป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 แทบจะเรียกได้ว่า งดการนำเข้าประโยชน์ทางตรงจากช้างป่าอย่างสิ้นเชิงอย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตอยู่ประการหนึ่งในเรื่องการเพาะพันธุ์ช้างป่า สืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยมีช้างเลี้ยงอยู่แล้วซึ่งเป็นชนิดพันธุ์เดียวกันกับช้างป่า จึงสามารถนำพ่อและแม่พันธุ์จากช้างเลี้ยงมาแทนช้างป่าได้ ซึ่งจะไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

4. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ เกี่ยวกับช้างป่า

มาตรการทางกฎหมายอื่นในที่นี้ หมายถึงกฎหมายระหว่างประเทศ คืออนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES) ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับช้างป่าของไทย อันสืบเนื่องมาจากปัญหาการลักลอบล่าและค้าช้างป่าในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งการลักลอบส่งช้างป่า ซากของช้างป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำ

จากซากของช้างป่า ออกนอกราชอาณาจักร ในสถานการณ์เช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศ ในการควบคุมการค้าสัตว์ป่าชนิดที่กำลังจะสูญพันธุ์ ในปี 2516 ประเทศไทยได้ส่งผู้แทน เข้าร่วมการประชุมที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ความร่วมมือกับอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ (CITES) และประเทศไทยได้ส่งมอบตราสาร เพื่อให้สัตยาบันต่ออนุสัญญานับนึ่งอย่างสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. 2526 ดังนั้นจึงส่งผลให้ประเทศไทยมีความผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในอนุสัญญานี้

- แต่เนื่องจากอนุสัญญาฯ เดสนี้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศ การนำมาใช้บังคับในประเทศไทยจึงต้องมีการตรากฎหมายภายในอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า การภาคยานุวัติ เพื่อให้มีกฎหมายภายในใช้บังคับได้ ดังนั้นวิธีการที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อตามข้อผูกพันในอนุสัญญาฯ เดส โดยการแก้ไขพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เพื่อให้มีบทบัญญัติต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับอนุสัญญาฯ เดส แต่เนื่องจากสถานการณ์ด้านการเมืองของประเทศซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายครั้งตลอดจนการยุบสภา เป็นผลให้ร่างพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาจนกระทั่งเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้ได้รับความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2535 เป็นต้นมา⁸

4.1 อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

สาระสำคัญของอนุสัญญาฯ เดส คือ การควบคุมการส่งออก นำเข้า หรือนำส่งต่อ เพื่อการค้าซึ่งชนิดพันธุ์ของพืชและสัตว์ที่ระบุไว้ในบัญชี หมายเลข 1, 2 และ 3 ของอนุสัญญานี้ ช้างไทยเป็นชนิดพันธุ์ของช้างเอเชียซึ่งอยู่ในบัญชีหมายเลข 1 ลำดับที่ 6 ใน

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

สัตว์ป่าจากพวกเลี้ยงลูกด้วยนม ซึ่งไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นช้างเลี้ยงหรือช้างป่า แต่เนื่องจากอนุสัญญาระหว่างประเทศไม่มีการรับรู้ข้อแบ่งแยกสถานภาพตามกฎหมายของช้างไทย และการกำหนดรายชื่อตามบัญชีนี้เป็นการกำหนดโดยระบุชื่อชนิดพันธุ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่ว่าช้างป่าหรือช้างเลี้ยงต่างก็เป็นชนิดพันธุ์ตามบัญชีแนบท้ายอนุสัญญานี้ ดังนั้น ช้างเลี้ยงจึงอยู่ภายใต้บทบัญญัติการห้ามค้าระหว่างประเทศนี้เช่นกัน

ชนิดพันธุ์ตามบัญชีหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ที่ห้ามทำการค้าโดยเด็ดขาด ยกเว้นกรณีพิเศษ เพราะถือเป็นสัตว์ชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์ การนำเข้าหรือส่งออกจะต้องได้รับความยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าก่อน ประเทศที่ส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกให้การพิจารณาอนุญาตให้นำเข้าและส่งออกของทั้ง 2 ประเทศต้องคำนึงถึงความมั่งคั่งของชนิดพันธุ์นั้น ๆ หรือการไม่ทำให้สัตว์ป่านั้นสูญพันธุ์ไปเป็นสำคัญ แต่ให้กระทำได้เพียงเพื่อการศึกษาทางวิชาการเท่านั้น และได้รับการรับรองจากเจ้าหน้าที่ทางวิชาการและปฏิบัติการ แล้วว่าจะไม่เกิดความเสียหายอย่างใด ๆ ตลอดจนถึงได้รับการดูแลรักษาในระหว่างเดินทางเป็นอย่างดีด้วย

มาตรการที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติโดยการลงนามในอนุสัญญาไซเตสคือ

1. กำหนดมาตรการที่จะบังคับการ ให้เป็นไปตามข้อกำหนด ของอนุสัญญานี้ และห้ามทำการค้าตัวอย่าง พันธุ์สัตว์และพืชที่เป็นการละเมิดอนุสัญญา รวมทั้งการกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน
2. ทำการตรวจผ่านตัวอย่างพันธุ์ให้เร็วที่สุด โดยกำหนดให้มีด่านสำหรับนำเข้าและด่านสำหรับนำเข้า และต้องระมัดระวังการขนถ่ายตัวอย่างพันธุ์เพื่อให้เกิดความมั่งคั่งมากที่สุด
3. จัดทำรายงานเสนอต่อสำนักเลขาธิการไซเตส ได้แก่ รายงานประจำปีเกี่ยวกับข้อมูลนำเข้า ส่งออก และนำส่งต่อซึ่งชนิดพืชและสัตว์ตามอนุสัญญา และรายงานประจำ 2 ปี เกี่ยวกับกฎระเบียบ ข้อบังคับและมาตราที่ปฏิบัติตามอนุสัญญา เพื่อเสนอในการประชุมคณะกรรมการทุก ๆ 2 ปี (The Conference of the Parties)
4. กำหนดให้มีคณะทำงาน 2 คณะ ได้แก่ คณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการ (Management Authority) เป็นผู้รับผิดชอบปฏิบัติงานและติดต่อประสานงานกับสำนักงาน

เลขาธิการไซเตส เพื่อพิจารณาข้อกำหนดโดยแบ่งเป็นเจ้าหน้าที่ด้านพืชและสัตว์ มีอำนาจในการออกใบอนุญาตไซเตส จัดทำรายงานตามอนุสัญญาฯ จัดทำและเผยแพร่ข่าวสาร ประสานงาน และจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศุลกากรและเจ้าหน้าที่ตำรวจ

และคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ (Scientific Authority) เป็นผู้รับผิดชอบในข้อมูลคำปรึกษาด้านวิชาการด้านพืชและสัตว์แก่คณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติการ

5. มีสิทธิเสนอเปลี่ยนแปลงชนิดสัตว์และพืช ในบัญชีหมายเลข 1, 2 และ 3 ต่อสำนักงานเลขาธิการไซเตส

สำหรับสภาพบังคับตามอนุสัญญานี้มีได้มีบทลงโทษดังเช่นกฎหมายภายใน แต่มีมาตรการตอบโต้ให้ประเทศที่เป็นภาคีต้องบังคับใช้ข้อกำหนดตามอนุสัญญา เช่น การตอบโต้ทางการค้า เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ประเทศที่ได้รับมาตรการนี้เกิดความเสียหาย จนต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของอนุสัญญา

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการให้อนุสัญญาไซเตสมีผลบังคับใช้ประกอบด้วย 4 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการ ศูนย์เก็บข้อมูลการค้าชนิดสัตว์และพืชป่า คณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติการ และคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ซึ่งมีการกำหนดมาตรการควบคุมการนำเข้า การส่งออก การผ่านแดน ตลอดจนถึงการบรรจุหีบห่อในการขนส่งชนิดพันธุ์นั้น ๆ เพื่อมิให้เกิดกระทบกระเทือนหรือเกิดความเสียหายหรือเสียชีวิต อยู่ภายใต้การควบคุมโดยสำนักเลขาธิการไซเตส ซึ่งมีศูนย์บันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล ในการนำเข้า ส่งออก ซึ่งพืชและสัตว์ระหว่างประเทศภาคี มีชื่อว่า TRAFFIC (Trade Records Analysis of Flora and Fauna in Commerce) หรือที่เรียกว่า WTMU (Wildlife Trade Monitoring Unit) หากมีข้อสงสัยทางไซเตสจะติดต่อกับคณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติการ (Management Authority) ของประเทศผู้ส่งออกและผู้นำเข้า

ในการปฏิบัติตามข้อกำหนดตามอนุสัญญานี้ มีขั้นตอนในการปฏิบัติ คือ ผู้ส่งออกต้องนำสินค้าให้คณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติการของประเทศไทยตรวจสอบ เพื่อออกใบอนุญาตซึ่งฝ่ายปฏิบัติการจะประสานงาน กับฝ่ายวิชาการ (Scientific Authority) เพื่อปรึกษา

และให้คำแนะนำ แล้วจึงดำเนินการออกใบอนุญาตให้ผู้ส่งออกเพื่อแสดงต่อด่านศุลกากรขาออก
เมื่อสินค้าขนส่งถึงประเทศผู้รับจะต้องผ่านด่านศุลกากรขาเข้าไปยังฝ่ายปฏิบัติการของประเทศ
ผู้นำเข้า เพื่อออกใบอนุญาตให้แก่ผู้นำเข้า

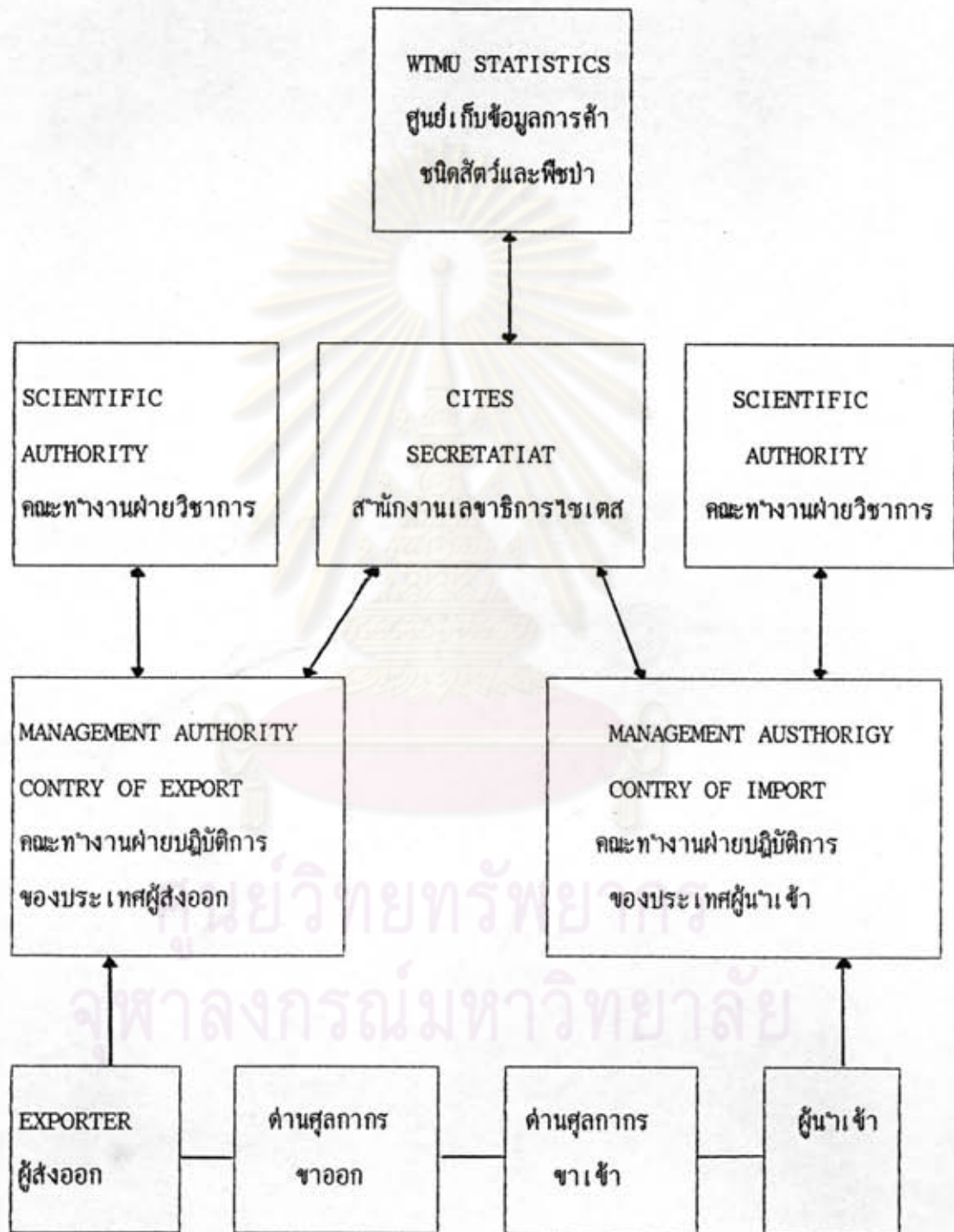
และจากมาตรการตามอนุสัญญาไซเตสที่กล่าวมานี้ ประเทศไทยได้นำ
หลักการนำมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการส่งออก-นำเข้าชนิดพืชและสัตว์ในการควบคุมของไชเตส

แหล่งที่มา: บุญเลิศ อังศิริจินดา, หนังสืออนุสรณ์งานศพคุณบุญเลิศ อังศิริจินดา, หน้า 32.

4.2 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

จากการที่ประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาไซเตสตั้งที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้มีการนำหลักการในอนุสัญญามาดำเนินการภายใน ได้แก่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ในหมวด 4 ว่าด้วยเรื่องการค้า นำเข้า ส่งออก นำผ่าน นำเคลื่อนที่ซึ่งสัตว์ป่าและด่านตรวจสัตว์ป่า โดยในมาตรา 24 กำหนดว่าการนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านซึ่งสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่า ชนิดที่ต้องมีใบอนุญาตหรือใบรับรองให้นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่าน ตามความตกลงระหว่างประเทศ ว่าด้วยการค้าสัตว์ป่าและซากของช้างป่า ต้องได้รับใบอนุญาตหรือใบรับรองจากอธิบดี

จากมาที่กล่าวข้างต้น ว่าช้างป่าเป็นสัตว์ป่าชนิดที่ต้องมีใบอนุญาตตามอนุสัญญาไซเตส ดังนั้น จะต้องได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้ก่อนจึงจะสามารถนำเข้า ส่งออกหรือนำผ่านได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของมาตรา 23 ที่กำหนดว่า ภายใต้บังคับมาตรา 24 ห้ามมิให้ผู้ใดนำเข้าหรือส่งออก ซึ่งสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าชนิดที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดหรือนำผ่านซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี

การนำเข้าหรือส่งออกซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว จะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นการนำเข้าหรือส่งออกซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ ตามมาตรา 18(1) หรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์และโดยได้รับอนุญาตจากอธิบดี

เมื่อผู้ขออนุญาตได้นำสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ดังกล่าว เคลื่อนที่ผ่านด่านตรวจที่รัฐมนตรีกำหนด ต้องแจ้งเป็นหนังสือต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำด่านตรวจสัตว์ป่า โดยแสดงใบอนุญาตในการนำเข้า ส่งออกและนำผ่าน ตามมาตรา 28 ที่บัญญัติให้ ผู้ที่นำสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว เคลื่อนที่ผ่านด่านตรวจสัตว์ป่า ต้องแจ้งเป็นหนังสือ ตามแบบที่อธิบดีกำหนด ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำด่านตรวจสัตว์ป่า

โดยแสดงใบอนุญาตให้เคลื่อนที่เพื่อการค้า ให้นำเข้า ให้ส่งออกหรือนำเข้าแล้วแต่กรณี เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบและอนุญาตเป็นหนังสือแล้ว จึงนำเข้าเคลื่อนที่ต่อไปได้

ตามมาตรา 23 วรรคสอง การจะนำเข้า ส่งออกนั้น จะต้องเป็นสัตว์ ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ ตามมาตรา 18(1) ซึ่งช้างป่าไม่ได้รับอนุญาตให้เป็นสัตว์เพาะพันธุ์ ได้ ดังนั้น สำหรับช้างป่าแล้วจึงไม่สามารถนำเข้า ส่งออกภายใต้มาตราดังกล่าวข้างต้น และ ถ้าหากมีผู้ใดฝ่าฝืนถือว่ามีความผิดตามมาตรา 48 มีบทกำหนดโทษให้ จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือ ปรับไม่เกิน 30,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้บังคับใช้กฎหมาย

ได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานภายในประเทศโดยใน กรณีที่เป็นสัตว์ป่า ผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบ คือ กรมป่าไม้ ซึ่งได้จัดตั้งคณะทำงานฝ่าย ต่าง ๆ ให้มีหน้าที่ดูแลให้เป็นไปตามกฎหมาย

ปัญหาเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของอนุสัญญาไซเตส กล่าวคือ ระเบียบการควบคุมการจำหน่ายงาช้างโดยอนุสัญญาไซเตส เมื่อปี พ.ศ. 2529 กำหนดว่างาช้างที่นำออกจำหน่ายจะต้องมีหมายเลขกำกับ (Marking)⁷ ซึ่งหมายเลขกำกับ งาช้างจะส่งเข้าไปบันทึกหลักฐานในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งจะช่วยให้การติดตาม งาช้างผ่านประเทศต่าง ๆ ให้เอกสารปลอมกำกับสินค้า นอกจากนี้ ยังมีการออกหมายเลข กำกับงาช้างที่สุจริตกรียคดี และนำออกขายทอดตลาด แต่กลับเป็นช่องว่างให้มีการสอค้า งาช้างผิดกฎหมายนำออกจำหน่ายได้โดยมีหมายเลขกำกับ

มาตรการที่กำหนดขึ้นตามอนุสัญญาไซเตส มีปัญหาช่องว่างของกฎหมาย คือ ข้อบัญญัติของไซเตสจะควบคุมไม่ได้เฉพาะการค้าระหว่างประเทศ โดยการตรวจสอบผ่านระบบการ

⁷ Cythia Moss, Elephant memories:Thirteenth Years inthe life of an Elephant Family, (New York: William Morrow and Company,1988.) p.297.

อนุญาต ซึ่งถ้าได้ผ่านกระบวนการนี้เข้ามาในประเทศไทยได้แล้ว ไม่ว่าจะโดยวิธีการลักลอบเข้ามาก็ตาม เมื่อได้ผ่านด่านตรวจเข้ามาแล้วจะไม่อยู่ในขอบข่ายที่จะใช้บังคับได้อีก⁹ คือเป็นการควบคุมเฉพาะตรงประตูเท่านั้น เมื่อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากช้างนั้นได้เข้ามาค้าในประเทศไทยแล้วก็จะย้อนไปสู่ปัญหาเดิมในเรื่องการบังคับใช้มาตรการห้ามค้าช้างที่กล่าวมาข้างต้น

มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายในการอนุรักษ์ช้างเลี้ยง

ในส่วนของช้างเลี้ยงมีกฎหมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องหลายฉบับเช่นกัน ได้แก่ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ซึ่งทั้งสองฉบับดังกล่าวได้เข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องการจดทะเบียนตัวรูปพรรณ และในเรื่องการควบคุมโรคระบาดโดยตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์ แต่จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ของช้างเลี้ยงดังที่ได้กล่าวไปในบทที่สองนั้น มีหลายด้านดังที่ได้แยกพิจารณาเป็น 3 ประการ คือ ปัญหาด้านสภาพที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหาร ปัญหาด้านการทำงาน ปัญหาด้านการรักษาพยาบาล นั้น ในการวิเคราะห์ถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประการคือ

1. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตร่างกายของช้างเลี้ยง
2. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองปัจจัยในการดำรงชีวิตอยู่ของช้างเลี้ยง

3. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากช้างเลี้ยง
4. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายในการจัดระเบียบที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยง

1. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตร่างกายของช้างเลี้ยง

จากปัญหาที่มีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตและร่างกายของช้างเลี้ยง คือ การที่เจ้าของช้างนำช้างไปฆ่าทำเนื้อเค็มยังโรงฆ่าสัตว์ เมื่อไม่สามารถหาทางออกในเรื่องการเลี้ยงดูช้างได้ รวมถึงการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของช้าง ซึ่งเป็นการกระทำทารุณต่อ

⁹ สัมภาษณ์ อุดม ตันวัฒนารนากุล, เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ 6, 21 มีนาคม 2538

ข้างตามความรู้สึกของคนทั่วไปในปัจจุบันนั้น พิจารณาถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดใน เรื่องนี้ ไม่มีบทกฎหมายฉบับใดที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องปรับเข้าบทกฎหมายทั่วไปใน ประมวลกฎหมายอาญา และ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.1 ประมวลกฎหมายอาญา

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

ในมาตรา 381 ประมวลกฎหมายอาญา ได้บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำการ ทารุณต่อสัตว์ หรือฆ่าสัตว์ โดยให้ได้รับทุกขเวทนาอันไม่จำเป็น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน หนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรานี้มีองค์ประกอบภายนอก คือ การกระทำทารุณแก่สัตว์หรือฆ่าสัตว์ ให้ได้รับทุกขเวทนาโดยไม่จำเป็น ทารุณ คือ แสดงความโหดร้าย ซึ่งวินิจฉัยตามความรู้สึกของคนทั่วไปในพฤติการณ์เช่นนั้น ทุกขเวทนา คือ ความลำบาก การฆ่าสัตว์ทำไม่ได้ตามวิธีธรรมดาแม้ จะทำให้สัตว์ได้รับความลำบาก ถ้าเป็นวิธีจำเป็นตามพฤติการณ์อันควราชีวิตชีวาเช่นนั้น ไม่เป็น ความผิดตามมาตรานี้ ตัวอย่างของการกระทำที่เป็นการทารุณ เช่น การแฉะเนื้อออกที่ละชิ้นจน กว่าจะตายเป็นการทารุณ แต่การฆ่าหมูโดยวิธีแทงคอเอาเลือดหมูไว้ก่อนไม่มีความผิดฐานนี้ มาตรานี้มีองค์ประกอบภายใน คือ ต้องมีเจตนากระทำทารุณ

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว มีคำพิพากษาของศาลฎีกา ได้กำหนดมาตรฐาน ของคำว่าทารุณไว้น้อยมาก นอกจากนี้ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนว่าอย่างไรจึงถึงขนาดเป็นการ ทารุณสัตว์ เพราะไม่ค่อยมีกรณีตัวอย่างเหมือนเช่นต่างประเทศที่มีการฟ้องคดี เพื่อคุ้มครองสิทธิ ของสัตว์มากมาย และการพิสูจน์ว่าทารุณนั้นจะทราบได้อย่างไรว่าเป็นการทารุณซึ่งสัตว์รับไม่ได้ ในขณะที่ความรู้สึกของคนทั่วไปแตกต่างกันว่าอย่างไรจึงเป็นการทารุณ เช่น บางคนเห็นว่าการ ลงขอสับตรงบริเวณหัวหรือหูของช้างเป็นการทารุณแล้ว ในขณะที่บางคนเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ ธรรมดาเทียบบรรทัดฐานระหว่างคำว่าทารุณต่อช้าง และการกระทำทารุณต่อคนตามแนว คำพิพากษาศาลฎีกาของไทยแล้ว มีบรรทัดฐานที่ให้ความคุ้มครองน้อยแก่สัตว์กว่าที่เรารู้สึกต่อ ช้างในปัจจุบัน บรรทัดฐานที่กำหนดยังไม่แน่ชัด แต่พึงระวังเพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และ

านทางกลับกันจะกระทบถึงสิทธิของ เจ้าของสัตว์หากมีมาตรการที่คุ้มครองช้างที่เข้มงวดมาก

ประกอบกับปัญหาในเรื่องอำนาจฟ้อง คดีอาญาเป็นความผิดต่อแผ่นดิน เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้เสียหายเท่านั้น ที่มีสิทธิฟ้องร้องคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 55 ในกรณีปัญหาที่ช้างถูกทารุณ ผู้กระทำการทารุณมักเป็นเจ้าของช้าง เช่น การบังคับช้างงานช้างหนักเกินไป ผู้พบเห็นอาจนำเรื่องไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งจะ เป็นผู้ดำเนินคดีฟ้องร้องผู้กระทำความผิดในการทารุณช้างได้ แต่ผู้พบเห็นไม่อาจเป็นโจทก์เสียเองในคดีนั้น ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีงานล้นมืออยู่แล้ว ดังนั้นจึงให้ความสำคัญแก่คดีเช่นนี้น้อยมาก

1.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

นอกจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญานี้แล้ว ไม่มีบทกฎหมายโดยตรงที่คุ้มครองช้างเรื่องการห้ามฆ่าช้างเลี้ยง ดังนั้นจึงนำหลักทั่วไปมาใช้ในการพิจารณา คือ ช้างเลี้ยงถือเป็นทรัพย์สินของเจ้าของช้าง เจ้าของช้างย่อมมีกรรมสิทธิ์ในตัวช้างของตน ตามหลักในเรื่องแดนแห่งกรรมสิทธิ์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ภายใบบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิซื้อขายและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือได้ และมีสิทธิจัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นหลักกรรมสิทธิ์ซึ่งถือเป็นหลักกฎหมายที่สามารถยกขึ้นอ้างได้ บุคคลย่อมสามารถจะทำอะไรก็ได้ต่อทรัพย์สินที่ตนมีกรรมสิทธิ์อยู่ โดยไม่กระทบถึงบุคคลอื่น ดังนั้นการที่เจ้าของช้างจะนำช้างไปฆ่ายังโรงฆ่าสัตว์ย่อมสามารถจะกระทำได้

จากการที่ได้ศึกษาจากกฎหมายฉบับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2477 และพระราชบัญญัติโรงฆ่าสัตว์ พ.ศ. 2535 พบว่า ช้างไม่อยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายเหล่านั้น กล่าวคือ

พระราชบัญญัติบางพันธุ์สัตว์ ซึ่งมีมาตรการห้ามฆ่าสัตว์ตามที่ได้ประกาศ
ว่าเป็นสัตว์สงวนพันธุ์ โดยกฎหมายกำหนดชนิดของสัตว์นั้น ๆ ไว้ และได้เปิดช่องว่าสัตว์ที่สงวน
พันธุ์อาจเป็นสัตว์พาหนะที่ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง แต่ปรากฏว่ามีได้มีการประกาศไว้ใน
กฎกระทรวงว่าช้างเป็นสัตว์ที่ได้รับการสงวนพันธุ์ อีกประการหนึ่ง เมื่อพิจารณาเหตุผลของ
พระราชบัญญัตินี้แล้วพบว่า กฎหมายมุ่งประสงค์เพื่อการรักษาพันธุ์ของสัตว์ที่มีลักษณะดี เพื่อเก็บ
ไว้เป็นพ่อ-แม่พันธุ์ สำหรับสัตว์เศรษฐกิจที่มุ่งเน้นทางการค้ามากกว่าการอนุรักษ์

กฎหมายอีกฉบับหนึ่งคือ พระราชบัญญัติโรงฆ่าสัตว์ ได้ให้มาตรการควบคุม
โดยการขออนุญาตซึ่งได้กำหนดชนิดของสัตว์ที่อยู่ภายใต้การควบคุม ในจำนวนสัตว์เหล่านี้ไม่มี
ช้างรวมอยู่ด้วย หมายความว่า การฆ่าช้างไม่ต้องขออนุญาต ไม่อยู่ภายใต้การควบคุม

ดังนั้น หากจะดูจากการที่ช้างไม่อยู่ภายใต้กฎหมายที่ควบคุมการฆ่าสัตว์
ต่าง ๆ แล้วอาจจะเข้าใจว่าการฆ่าช้างสามารถกระทำได้โดยตามอำเภอใจของเจ้าของ แต่
เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปแล้ว จะพบว่า การที่กฎหมายไม่บัญญัติในเรื่องการฆ่าช้างเอาไว้ เพราะ
กฎหมายไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ฆ่าช้างได้ เนื่องจากมีความเชื่อตั้งแต่เดิมว่า การฆ่าช้าง 1
ตัว เท่ากับฆ่าพระสงฆ์ 1 รูป ดังนั้นจึงไม่มีใครคิดที่จะฆ่าช้าง ประกอบกับช้างเป็นสัตว์ที่มี
ประโยชน์และมีคุณค่ามากกว่าที่จะนำมาฆ่าเพื่อเอาเนื้อ หรือ เล็บ อย่างไรก็ตาม เมื่อช้าง
หมดประโยชน์ในด้านการใช้แรงงาน และความเชื่อดั้งเดิมเริ่มลดน้อยลง การที่ไม่มีบทบัญญัติ
คุ้มครองในเรื่องชีวิตร่างกายของช้างจึงทำให้ช้างตกอยู่ในสถานการณ์น่าเป็นห่วง

จากแนวความคิดดังกล่าวนี้ เมื่อไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้
ย่อมแสดงว่า เจ้าของช้างมีสิทธิเต็มที่จะทำการทาสอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ช้างของตน แม้ว่าจะเป็น
การฆ่าช้างนั้นก็ตาม การวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมี
ชีวิตอยู่ของช้างเลี้ยงแล้ว พบว่าบทบัญญัติของกฎหมายไม่เพียงพอ ต่อการให้ความคุ้มครอง
ช้างเลี้ยงจากการถูกนำไปฆ่า หรือ ถูกกระทำทารุณ

2. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการดำรงชีวิตของช้างเลี้ยง

จากการเลี้ยงช้างเป็นกฎหมายให้ความเป็นเจ้าของ ให้แก่ผู้ที่ครอบครองซึ่งโดยลักษณะสภาพของช้าง เป็นสิ่งมีชีวิต ผู้ดูแลรับผิดชอบจึงมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในเรื่องที่อยู่อาศัย และอาหารของสัตว์ที่ตนเลี้ยงไว้ แต่ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ที่ต้องการพื้นที่อยู่ และอาหารมาก จึงเกิดปัญหาในด้านนี้ขึ้น

2.1 สภาพความเป็นอยู่

จากปัญหาการเลี้ยงช้างในสถานที่ ซึ่งมีสภาพไม่เหมาะสมกับธรรมชาติ เช่นการให้ช้างอยู่ในที่ร้อนและตากแดดเป็นเวลานาน หรือการล่ามโซ่ช้างอยู่กับที่ตลอดเวลา นั้นเมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ซึ่งใช้ในการเลี้ยงสัตว์ ไม่ปรากฏว่ามีบทกฎหมายใดที่กำหนดให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสถานที่อยู่ของช้างเป็นการเฉพาะ ดังนั้น จึงเป็นสิทธิและหน้าที่ของเจ้าของช้างจะเป็นผู้ดูแลสภาพที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม ซึ่งงานความเป็นจริงแล้วเจ้าของช้างบางรายไม่ได้ให้ความสำคัญแก่สภาพที่อยู่อาศัยของช้าง โดยเฉพาะช้างที่อยู่ตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นที่น้อย ช้างจึงถูกจำกัดบริเวณไปด้วย

2.2 แหล่งอาหาร

จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสภาพปัญหาช้างเลี้ยง เป็นกรณีแหล่งอาหารซึ่งสถานะเป็นทำเลที่สาธารณะซึ่งประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ได้ถูกเข้าในทางอื่น เช่นการให้เอกชนเช่าที่เพื่อปลูกต้นยูคาลิปตัส อันส่งผลกระทบต่อสร้างความเสียหายแก่ประชาชนผู้ใช้ประโยชน์จากที่สาธารณะดังกล่าวเป็นที่สามารถนำช้างและสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ มาหาอาหารจากพื้นที่ดังกล่าวได้ แต่จากการที่รัฐมีการให้เอกชนปลูกยูคาลิปตัส ทำให้พืชอื่นที่สัตว์ใช้เป็นอาหารหมดไป นอกจากนั้น เอกชนผู้ปลูกยังได้หวงห้ามมิให้คนนำสัตว์เข้าหากิน เนื่องจากเกรงว่าจะเหยียบย่ำต้นกล้าของต้นยูคาลิปตัสในแปลงดังกล่าว

2.2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บทบัญญัติ

ในเรื่องนี้มีกฎหมายที่บัญญัติถึงทำเลที่สาธารณะซึ่งประชาชนใช้ร่วมกันในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามมาตรา 1304(2) หมายถึง ทรัพย์สินของแผ่นดินซึ่งโดยสภาพแล้ว ประชาชนทั่วไปย่อมมีสิทธิใช้สอยร่วมกันได้ โดยไม่ต้องขึ้นทะเบียนว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเสมอไป เพราะทรัพย์สินของแผ่นดินที่จะเป็นสาธารณประโยชน์หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพของทรัพย์สินนั้นเอง ว่าได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ร่วมกันหรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน แต่ต้องประกอบด้วย ลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน และ
2. ต้องใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อ

ประโยชน์ร่วมกัน

ผลแห่งการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้บัญญัติไว้ว่า

กฎหมาย มีอยู่ดังนี้

1. จะโอนให้แก่กันได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมาย เฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา ตามมาตรา 1305
2. ผู้ใดจะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินมิได้ ตามมาตรา 1306
3. จะยึดเพื่อบังคับคดีตามอำนาจของศาลมิได้ ตามมาตรา 1307

1307

จะเห็นได้ว่า ทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประเภทสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้น นอกจากจะโอนให้แก่กันตามธรรมดาได้แล้ว ผู้ใดก็หา มีสิทธิเอาไปให้เข้าได้ไม่ การที่เอกชนอาศัยสอยสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทสำหรับ พลเมืองใช้ร่วมกันนั้น การไร้สิทธิของตนจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นพิเศษแก่ผู้อื่น เช่น การกินรั้ว ปลุกสร้างสิ่งกีดขวาง ฯลฯ

เหตุผลที่กฎหมายห้ามมิให้มีการโอนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เนื่องจากสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นทรัพย์สินของรัฐที่ำใช้เพื่อการสาธารณประโยชน์หรือ สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชน หากอนุญาตให้มีการโอนดังเช่นกรณีทั่วไป จะ เป็นการทำให้สาธารณสมบัติของแผ่นดินหมดไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1305 จึงบัญญัติว่า "ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนแก่กันได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจ แห่งบทบัญญัติเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา"

สาธารณสมบัติของแผ่นดินที่จะมีการโอนกันได้ โดยกฎหมาย เฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา ตามมาตรา 1305 กฎหมายมีคำบัญญัติ ว่าได้แก่สาธารณสมบัติ ของแผ่นดินประเภทใดบ้างและยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ยังใช้ประโยชน์อยู่หรือไม่ หาก ยังมีการใช้ประโยชน์อยู่ รัฐจะออกกฎหมายโอนให้แก่เอกชนได้หรือไม่ บทบัญญัติตามมาตรา 1305 จึงบัญญัติไว้กว้าง ๆ ก่อให้เกิดการตีความแก่ผู้ซึ่งกฎหมายได้ แม้จะมีประมวลกฎหมาย ที่ดินไว้อีกชั้นหนึ่งก็ตาม

การโอนตามกฎหมายเฉพาะ หมายความว่า ถ้ามีการโอน สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ไม่ว่าจะ เป็นประเภทใดก็ตาม จะโอนได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ เป็นการเฉพาะให้อำนาจให้มีการโอนได้เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น

1. เฉพาะในรูปแบบที่จะโอน เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 10 ให้อำนาจอธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจโอนโดยวิธีจัดหาผลประโยชน์เข้ารัฐในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าซื้อ

2. การรอนให้เป็นการเฉพาะเรื่อง เช่นการรอนตาม พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้รอนที่ดินให้เอกชนเป็นการเฉพาะเรื่องไป

3. การรอนที่ดินให้กับประชาชนตามประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1339 บัญญัติว่า ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดินนั้น ท่านว่าบุคคลอาจได้มาตามกฎหมายที่ดิน เช่น การได้มาโดยจัดที่ดินแปลงใหญ่ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 30 และการได้มาโดยการจัดที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อย ตามมาตรา 33

4. การรอนเป็นการเฉพาะรายไป เช่น พระราชบัญญัติรอนที่ดินให้แก่เอกชนต่าง ๆ โดยฝ่ายนิติบัญญัติ การรอนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1305 นี้ทำให้สภาพของการเป็นที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสิ้นไป จึงควรจะต้องรอนโดยกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ไม่ว่าจะเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินประเภทใดก็ตาม ฝ่ายบริหารไม่ควรมือเท้าที่จะรอนสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งมีผลทำให้สภาพของสาธารณะสมบัติของแผ่นดินเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่มีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนการรอนโดยพระราชกฤษฎีกานั้น คำว่า "พระราชกฤษฎีกา" ในที่นี้มีความหมายพิเศษ เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ตราออกมาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งในครั้งนั้นชื่อของกฎหมายซึ่งเรียกปะปนกัน ถ้าหากมีที่มาจากองค์พระมหากษัตริย์ ล้วนมีฐานะเช่นอย่างพระราชบัญญัติในปัจจุบันทั้งนั้น ซึ่งต้องมีเหตุผลเพื่อประโยชน์ในราชการและต้องได้รับอนุมัติจากรัฐสภา

2.2.1 ประมวลกฎหมายที่ดิน

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1305 บัญญัติว่าสาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่จะโอนโดยอาศัยกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกานั้น จึงมีปัญหากว่าการโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ให้แก่เอกชน สามารถจะกระทำได้หรือไม่เพียงไร ซึ่งประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 8 และ มาตรา 10 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 8 วรรค 2 กำหนดว่าที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมือง อาจถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อประโยชน์อย่างอื่น หรือนำไปจัดเพื่อประชาชนได้ ในกรณี

ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน จัดหาที่ดินมาใช้พลเมืองใช้ร่วมกัน การถอนสภาพหรือการโอน ให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้วการถอนสภาพให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

และในมาตรา 10 กำหนดว่าที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและมีใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดิน อันราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้น ให้อธิบดีมีอำนาจจัดหาประโยชน์ในการจัดหาผลประโยชน์ ให้รวมถึงจัดหาที่ดินใช้ประโยชน์ได้ ซ้ำซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่า และให้เช่าซื้อ โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดหาผลประโยชน์ไว้ในกฎกระทรวง แต่สำหรับการขาย การแลกเปลี่ยนและการให้เช่าซื้อที่ดิน ต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี และการดำเนินการจัดหาผลประโยชน์ตามความในมาตรานี้ ให้คำนึงถึงการที่จะสงวนที่ดินไว้ให้อนุชนรุ่นหลังด้วย

ข้อยกเว้น

จากมาตรา 8 และมาตรา 10 ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกันไม่อาจรอนาให้แก่เอกชนได้เลย ยกเว้น

1. เมื่อเอกชนได้จัดหาที่ดินแปลงใหม่ให้พลเมืองาซึ่งร่วมกันแทนแล้ว เช่นนี้ย่อมจะออกพระราชบัญญัติรอนที่ดินให้แก่เอกชนได้ เป็นการแลกเปลี่ยนได้
2. เมื่อได้มีการถอนสภาพที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกันแล้ว

จากข้อยกเว้นที่ 1. ดังกล่าวพิจารณาได้ว่า การรอนที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกัน เช่นใบรอนขาย รอนาให้ ไม่อาจกระทำได้ มีเพียงกรณีเดียวที่จะกระทำได้ คือกรณีที่เอกชนได้จัดหาที่ดินแปลงใหม่มาให้พลเมืองาซึ่งร่วมกันแทน เช่นนี้รัฐจึงจะรอนที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกันให้แก่เอกชนแลกเปลี่ยนได้ แต่การรอนนี้ มาตรา 8 บัญญัติให้ทำการรอนโดยพระราชบัญญัติเท่านั้น เพราะกรณีเป็นการสำคัญอันกระทบถึงสาธารณประโยชน์ที่รัฐสภาควรเข้ามาร่วมวินิจฉัยด้วย และก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติให้รอนได้ ฝ่ายบริหารจะต้องสอบสวนให้ได้ว่าที่ดินที่เอกชนนำมาแลกเปลี่ยนทำให้รัฐได้รับประโยชน์มากกว่าเดิมหรือไม่ เช่นที่ดินแปลงใหม่มีสภาพดีกว่าที่ดินเดิม อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนมากกว่า มีราคาสูงกว่าที่ดินเดิม หรือมีเนื้อที่มากกว่า ทั้งประชาชนผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ขัดข้องในการใช้ประโยชน์และการรอน เพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐสภา เพื่อออกพระราชบัญญัติรอนาให้ต่อไป

ส่วนข้อยกเว้นที่ 2. เรื่องการถอนสภาพที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกันนั้นไม่เป็นเหตุที่จะกล่าวอ้างได้ว่า เป็นการรอนที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกัน เพราะกฎหมายมาตรา 8 บัญญัติว่า ที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกัน ถ้าพลเมืองาเลิกใช้ หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ก่อนที่จะมีการรอนจะต้องมีการถอนสภาพเสียก่อน (มาตรา 10 อธิบตีมีอำนาจนำที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกันที่ถอนสภาพแล้ว นำไปขาย ให้ หรือให้เช่าซื้อได้) การถอนสภาพที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกัน ไม่ถือว่าเป็นการรอน แต่เป็นการทำให้สภาพที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกันสิ้นสภาพไป กล่าวคือสิ้นสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304(2) กลับสู่สภาพเดิม คือกลับเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ตามมาตรา 1304(1) การรอนที่ดินสำหรับพลเมืองาซึ่งร่วมกันที่

ถอนสภาพแล้ว จึงเป็นการรอนที่ดินรกร้างว่างเปล่านั่นเอง

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าการรอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ไปได้ให้เอกชนไม่อาจกระทำได้เลย ถ้ามีการรอนเกิดขึ้น ถือว่าเป็นการจัดต่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งก็คือประโยชน์ที่ประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเป็นสมบัติส่วนกลางที่มีไว้สำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกัน การนำที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไปรอนให้แก่เอกชนได้แต่เพียงผู้เดียว ย่อมเป็นการผิดความประสงค์และความมุ่งหมายของการบัญญัติกฎหมายในเรื่องที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน อันถือได้ว่าเป็นการจัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public Order) ตามมาตรา 113 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันจะทำการนิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ แต่ถ้าเอกชนนำที่ดินแปลงใหม่มาจัดให้พลเมืองใช้ประโยชน์แทนเช่นนี้ กฎหมายยอมให้มีการรอนกันได้ แต่ต้องทำเป็นพระราชบัญญัติ

2.3 การรักษาพยาบาล

สำหรับปัญหาในการรักษาพยาบาลซึ่งที่เจ้าของข้างไม่มารับการรักษาพยาบาล รวมตลอดจนถึงการเปิดโอกาสให้ข้างได้รับการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติในเรื่องของมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองข้างยังไม่มียกเว้นโดยตรง คงมีแต่บทบัญญัติในเรื่องโรคระบาดจากสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ซึ่งเป็นการบัญญัติมาตรการเพื่อป้องกันโรคระบาดเท่านั้น

2.3.1 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499

บทบัญญัติของกฎหมาย

การกำหนดตามมาตรา 8 กรณีที่มีสัตว์ป่วยตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป หากมีอาการคล้ายคลึงกัน ให้เจ้าของแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สาธารวัตร หรือสัตวแพทย์ท้องที่ ภายในเวลา 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่สัตว์ป่วยหรือตาย และห้ามมิให้เคลื่อนย้ายสัตว์ป่วยจากบริเวณนั้น รวมทั้งการกำหนดเขตปลอดโรคระบาดซึ่งห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซาก

สัตว์ ผ่านหรือเข้าไปในบริเวณนั้น และเขตโรคระบาดซึ่งห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ เข้าหรือออกนอกบริเวณนั้น ซึ่งสำหรับช้างแล้ว การเป็นโรคระบาดตายเป็นจำนวนคราวละมาก ๆ นั้น มีโอกาสน้อย เพราะช้างไม่ค่อยเป็นโรคระบาดและช้างจะมีร่างกายแข็งแรง ถ้าได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง

ในส่วนปัญหาการรักษาพยาบาลช้างเลี้ยงที่เจ็บป่วยที่กำลังประสบอยู่ คือไม่มีมาตรการทางกฎหมายเข้ามาคุ้มครองในส่วนนี้ในเรื่องดังกล่าว

3. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการำช้ประโยชน์จากช้างเลี้ยง

เนื่องมาจากปัญหาการำช้งานช้างหนัก การนำช้างมาเร่ร่อน การำช้ช้างแสดงในลักษณะที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่สองเทียบเคียงกับบทกฎหมายในเรื่องนี้คือ

3.1. ประมวลกฎหมายอาญา

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

มาตรา 328 บัญญัติถึงการำช้งานสัตว์ไว้ว่า ผู้ใดช้งานสัตว์จนเกินสมควร หรือำช้ทำงานอันไม่สมควร เพราะเหตุที่สัตว์นั้นป่วยเจ็บ ชรา หรืออ่อนอายุ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทถ้วน

มีองค์ประกอบภายนอกคือ ประการแรกำช้สัตว์ทำงานจนเกินสมควรหรือทำงานอันไม่สมควร และประการที่สอง เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเจ็บป่วยชราหรืออ่อนอายุ การำช้ทำงานจนเกินสมควรหรือำช้ทำงานอันไม่สมควรต้องเนื่องจากสัตว์นั่นเอง กล่าวคือจะต้องเป็นเพราะสัตว์นั้นป่วยเจ็บ ชรา หรืออ่อนอายุจึงไม่สามารถำช้ทำงานดังกล่าว เช่น สัตว์ป่วยไม่สามารถำช้บรรทุกของได้ ยังจินำช้บรรทุกของ สัตว์ที่ำช้งานตามมาตรานี้จะเป็นงานใด ๆ ที่ำช้สัตว์นั้นทำ เช่น ลากรถ ลากไม้ แสดงละคร เป็นต้น สัตว์นั้นป่วยเจ็บ แก่หรืออ่อนอายุ เกินกว่างานที่ำช้ และำช้สัตว์ที่อยู่ภาวะเช่นนั้นทำงานเกินสมควร หรือำช้งานที่ไม่

สมควร เช่น ไร่ข้างซึ่งขาดเจ็บลากขงที่ข้างนั้นลากไม่ไหว องค์ประกอบภายในของมาตรานี้
ไม่ต้องมีเจตนา เป็นหน้าที่ของผู้ใช้สัตว์จะต้องพิจารณาว่า สัตว์อยู่ในสภาพที่จะใช้งานถึงขนาด
นั้นหรือไม่ การใช้งานสัตว์ต้องกระทำโดยเจตนา แต่ข้อที่ว่าใช้เกินสมควรหรือไม่ใช้งานที่
สมควรนั้นไม่ต้องมีเจตนา วินิจฉัยตามความรู้สึกของคนทั่วไป

บทบัญญัติของกฎหมายจำกัดแค่เพียงการทำงานจนเกินสมควรหรือใช้งาน
อันไม่สมควร ซึ่งต้องมีสาเหตุมาจากตัวสัตว์นั่นเอง เป็นข้อกำหนดที่แคบเกินไป ดังนั้นลักษณะ
งานอันไม่สมควร เช่น การบังคับม้าให้ลากไม้อย่างหักโหม หรือการทำให้แสดงผาดผวนเสี่ยง
อันตรายในข้างซึ่งมีสภาพปกติ จึงขาดองค์ประกอบความคิดตามมาตรานี้

นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความคิดที่เข้าองค์ประกอบ
ครบตามมาตราดังกล่าวกระทำไต่ยาก กล่าวคือการใช้ข้างเจ็บป่วยชักลากไม้เดือนตลอดเวลา
โดยการบังคับม้าให้กินยาม้าเป็นการกระทำความคิด แต่โดยลักษณะของการชักลากไม้เดือนเป็น
การลึกลอบกระทำความคิดอยู่แล้ว ดังนั้น การจับกุมผู้กระทำความคิดจึงทำได้ยากเช่นเดียว
กับปัญหาการปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า การพบข้างขาดเจ็บจากการกระทำผิดดังกล่าว
ก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดทั้งข้างนั้นแล้ว เพราะไม่อาจใช้ให้ทำงานได้อีก

นอกจากนี้ในมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากข้าง
ยังมีการนำข้างไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อการใช้ประโยชน์

3.2 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้าน เมือง พ.ศ. 2535

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

เนื่องจากข้างเป็นสัตว์พาหนะ ในบางครั้งจึงมีการนำข้างไปตามที่
ต่าง ๆ เมื่อเจ้าของหรือผู้ควบคุมข้าง จะนำข้างเข้าไปในเขตเทศบาล สุขาภิบาล หรือเมือง
พิทahaya ถ้าหากข้างได้ปล่อยถ่ายมูลลงบนถนนต้องทำการจัดเก็บและทำความสะอาดให้เรียบร้อย
และห้ามปล่อย น้ำ หรืออุจจาระข้างไปตามถนน หรือเข้าไปในบริเวณที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นนั้นได้

ประกาศห้ามไว้ ยกเว้นจะได้รับหนังสืออนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ห้ามมิให้รื้อคันดินไม้ ตัด
เต็ดหรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เกิดความเสียหายแก่คันดินไม้ในที่สาธารณะและส่วนราชการ

จากสภาพปัญหาที่มีการนำช้างเข้ามาเดินในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด และมีผู้เห็นว่าเป็นการทรมานช้าง นอกจากนี้
ยังอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเมื่อช้างเกิดหงุดหงิดขึ้น เจ้าหน้าที่
ผู้รับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร จึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติรักษาความ
สะอาดและความเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งมีอำนาจห้ามมิให้ผู้ใด
ปล่อยสัตว์ นำสัตว์หรือจูงสัตว์ไปตามถนน หรือเข้าไปในบริเวณที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นได้ประกาศ
ห้ามไว้ ทางกรุงเทพมหานครจึงได้ออกหนังสือที่ กท.8002/1510 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2538
ห้ามมิให้ผู้ใดนำช้างเข้ามาในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร หากมีการฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับ
ไม่เกินห้าร้อยบาท จากมาตรการดังกล่าวอาจเป็นการป้องกันเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการ
ที่ช้างอาละวาด แต่ในทางกลับกันก็เกิดผลกระทบแก่ช้างและเจ้าของช้าง เนื่องจากขาดแหล่ง
ที่หารายได้

นอกจากในเขตที่ข้างบังคับตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความ
เรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 แล้ว ในกรณี ช้าง หรือไล่ต้อนช้างไปบน
ทางถนน ให้ผู้ขี่หรือควบคุมช้างปฏิบัติตามกฎหมายจราจรเหมือนกับผู้ที่ขับขี่รถยนต์โดยอนุกรม
การขี่ ช้าง หรือไล่ต้อนนั้นจะต้องไม่ขัดขวางทางจราจร และจะต้องมีผู้ควบคุมช้างอย่างเพียงพอ
เจ้าพนักงานจราจรมีอำนาจออกคำสั่งห้ามขี่ ช้าง หรือไล่ต้อนช้างไปบนทางใด ๆ เมื่อพิจารณา
แล้วเห็นว่าจะเป็นการกีดขวางทางจราจร หรือจะก่อให้เกิดความสกปรกบนทาง ตามพระราช-
บัญญัติจราจร พ.ศ. 2522

4. มาตรการและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบในช้างเลี้ยง

ช้างเป็นสัตว์พาหนะที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน แต่
เนื่องจากช้างเป็นสัตว์ใหญ่ จึงต้องมีผู้ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ตลอดเวลาเพื่อความปลอดภัย
กฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้เป็นเจ้าของและผู้ดูแลช้างในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อ

คุ้มครองสิทธิของเจ้าของช้าง เพื่อคุ้มครองช้าง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง และความปลอดภัยของทั้งคนและช้าง

มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 พระราชบัญญัติการจราจร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2449 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น กฎหมายเหล่านี้ได้กำหนดคดีสิทธิและหน้าที่แก่ผู้ครอบครองดูแลช้างซึ่งจะนำมากล่าวเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

4.1 การกำหนดหน้าที่ในการจดทะเบียน

เนื่องจากการที่กฎหมายอนุญาต ให้มีการจับช้างป่ามาเป็นกรรมสิทธิ์ของช้างเป็นของตนได้ ช้างที่จับมาได้จึงเป็นทรัพย์สินของผู้ที่จับมา กฎหมายมีการรับรองกรรมสิทธิ์ในตัวช้างนั้น ในฐานะสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ

4.1.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

มาตรา 1302 ได้กำหนดให้การเปลี่ยนแปลงสิทธิหรือการทำนิติกรรมในตัวช้าง จะต้องกระทำโดยการจดทะเบียน

4.1.2 พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

เป็นกฎหมายที่กำหนดให้มีการจดทะเบียนช้างในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 หมวด 1 การจดทะเบียนตัวรูปพรรณ ในมาตรา 8 บัญญัติให้ ผู้ใดที่มีลูกช้าง เมื่อลูกช้างมีอายุย่างเข้าปีที่ 8 ให้เจ้าของช้าง (หรือตัวแทน) พร้อมด้วยผู้ใหญ่อำนาจหน้าที่ของทะเบียนตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องถิ่นที่ช้างนั้นอยู่ แต่ถ้าไม่มีผู้ใหญ่อำนาจหน้าที่ของทะเบียนตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องถิ่นที่ช้างนั้นอยู่ ให้ยื่นคำขอจดทะเบียนตัวรูปพรรณโดยตัวแทน ในการจดทะเบียนนายทะเบียนและ

เจ้าของช่าง (หรือตัวแทน) ได้จ่ายค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนแล้ว นายทะเบียนจะทำการจดทะเบียนตัวรูปพรรณนี้ หากว่าเจ้าของช่างเพิกเฉย ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายที่มีบทกำหนดโทษ ตามมาตรา 29 บัญญัติว่า ผู้ใดมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 10 วัน หรือทั้งจำทั้งปรับ

หากปรากฏว่า ตัวนิรูปพรรณช่าง เกิดคลาดเคลื่อนไปจากที่ระบุไว้ในตัวรูปพรรณ ไม่ว่าจะเพราะเหตุใดก็ตาม มาตรา 13 กำหนดให้เจ้าของหรือผู้ดูแลเลี้ยงช่างนำช่างนั้นและตัวรูปพรรณไปให้นายทะเบียน ตรวจสอบแก่ตัวนิรูปพรรณที่บ้านที่กล่าวไว้ในตัวรูปพรรณ ภายในวันที่ 30 วันนับตั้งแต่วันที่ทราบ มิฉะนั้นถือว่ามีความผิดตาม มาตรา 27 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 12 บาท

เมื่อทำตัวรูปพรรณแล้ว ถ้าเกิดชำรุดหรือสูญหายตามบทบัญญัติ มาตรา 10 กำหนดโทษเจ้าของช่างให้นำพยานหลักฐานไปแจ้งต่อนายทะเบียนท้องถิ่นที่อยู่ในตัวรูปพรรณนั้น เพื่อขอรับใบแทนตัวรูปพรรณนั้น เพื่อขอรับใบแทนตัวรูปพรรณ ผู้ที่ครอบครองช่างอยู่จะต้องมีตัวรูปพรรณช่าง ถ้าปรากฏว่าผู้ใดครอบครองช่างโดยไม่มีตัวรูปพรรณ หรือมีแต่ไม่ถูกต้องตรงกับช่างนั้น เจ้าพนักงานเมื่อพามาจะยึดช่างนั้นไว้ เป็นหน้าที่ของผู้ครอบครองช่างนั้นที่จะแสดงให้เห็นว่าตนเป็นเจ้าของ หรือได้ช่างนั้นมาโดยสุจริต

ถ้าช่างหายไปด้วยเหตุใดก็ตาม ให้เจ้าของช่าง (หรือตัวแทน) ไปแจ้งต่อเจ้าพนักงานภายใน 7 วันนับตั้งแต่วันที่ทราบ และถ้าหากภายหลังได้ช่างคืนมา ให้แจ้งต่อเจ้าพนักงานภายใน 7 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้อคืน ถ้าหากไม่ได้ช่างคืนมาภายใน 90 วัน ให้ส่งคืนตัวรูปพรรณต่อนายทะเบียนท้องถิ่น หรือกำหนดจัดส่งต่อนายทะเบียนท้องถิ่น

ในกรณีที่ช่างที่ถูกยึดมา เพราะผู้ครอบครองช่างไม่มีตัวรูปพรรณที่ตรงกับช่างหรือในกรณีช่างพลัดหลงหรือถูกละทิ้งแล้วหาตัวเจ้าของไม่พบ เจ้าพนักงานจะประกาศหาตัวเจ้าของช่าง ให้ผู้ที่อ้างว่าช่างนั้นเป็นของตน นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อเจ้าพนักงาน เมื่อเจ้าพนักงานเห็นว่าควรคืนช่างนั้นนำให้แก่ผู้ใดก็ได้ แต่ผู้นั้นต้องเป็นผู้จ่ายค่าเลี้ยงดูแลรักษาช่างตามสมควร (ถ้ามี) ก่อนที่จะรับช่างนั้นไป

ถ้าช้างเชือกใดตายลงเจ้าของ (หรือตัวแทน) หรือผู้ที่ครอบครองช้างนั้น มีหน้าที่ตามมาตรา 18 โดยต้องชั่วคราว แจงและส่งมอบตัวรูปพรรณช้างที่ตายแก่นายทะเบียนท้องที่ หรือแก่กำนัน เพื่อส่งต่อให้นายทะเบียนท้องที่ ภายในเวลา 15 วัน นับแต่วันที่ทราบว่าช้างนั้นตาย มิฉะนั้นถือว่ามีความผิดตาม มาตรา 27 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 12 บาท

จากบทบัญญัติดังกล่าวในพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 เป็นการมุ่งหมายที่จะให้ความคุ้มครองแก่เจ้าของช้างโดยการรับรองกรรมสิทธิ์ในช้าง แต่มิได้มีส่วนในการคุ้มครองช้างแต่อย่างใด นอกจากนี้บทบัญญัติดังกล่าวยังมีช่องว่าง ท้าให้มีการลักลอบล่าช้างป่ามาเป็นช้างเลี้ยง กล่าวคือ การกำหนดให้จดทะเบียนตัวรูปพรรณช้างเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 นั้น ลูกช้างได้รอดแล้ว ท้าให้ไม่อาจทราบได้ว่าเป็นลูกช้างที่มาจากแม่ช้างเลี้ยงจริงหรือไม่ และในการกำหนดให้มีการส่งคืนตัวรูปพรรณเมื่อช้างเชือกนั้นได้ตายลงซึ่งในความเป็นจริงอาจมีการไม่ส่งคืนตัว และสามารถนำตัวนั้นไปใช้กับช้างเชือกอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้ เพราะในตัวรูปพรรณกำหนดลักษณะช้างอย่างคร่าว ๆ ไม่อาจเจาะจงลงไปได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นเชือกเดียวกันกับที่กำหนดไว้ ประกอบกับการตรวจสอบทำได้ยากว่าช้างเชือกนี้จะตายหรือควรจะตายเมื่อใด จึงมีโรกาสนาตัวรูปพรรณไปเวียนมาใช้ได้

4.2 การควบคุมดูแล

เนื่องจากการที่ช้างเป็นสัตว์ที่มีกำลังมาก ดังนั้นการควบคุมดูแลจึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ มีปัญหาจากการที่ช้างอาละวาด ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและร่างกายของประชาชนรวมทั้งตัวเจ้าของและผู้ดูแลช้าง พิจารณาถึงมาตรการทางกฎหมายที่ทำได้บัญญัติในเรื่องนี้

4.2.1 ประมวลกฎหมายอาญา

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

มาตรา 377 กำหนดว่าผู้ใดควบคุมสัตว์ดุ หรือสัตว์ร้าย ปลอบปลະละ เลยาให้สัตว์นั้นเที่ยวโปรดคนล้าง ในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์

ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในมาตราดังกล่าวมีองค์ประกอบภายนอก คือ

1. ควบคุมสัตว์ดุ หรือสัตว์ร้าย
2. ปล่อยปลະละ เลยให้สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลาทััง
3. ในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์

จากองค์ประกอบความผิดนี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 151/2505 ได้ให้ความหมายของคำว่า "สัตว์ร้าย" หมายความว่า โดยธรรมชาติของสัตว์นั้น มีนิสัยทั้งดุและร้ายกาจ อันเป็นปกติอยู่ในตัว และเป็นสัตว์ที่เป็นอันตรายอันน่าสพึงกลัวต่อบุคคลผู้ได้พบเห็น เช่น เสือ จระเข้หรืองูพิษ เป็นต้น ส่วนคำว่า "สัตว์ดุ" หมายความว่า โดยธรรมชาติของสัตว์นั้นเองไม่ช้สัตว์ร้าย แต่อาจเป็นสัตว์ดุซึ่งเจ้าของต้องมีการควบคุมดูแลเป็นพิเศษจากปกติธรรมดาโดยล่ามหรือขังกรง เช่น สุนัข เป็นต้น และในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 554/2484 ได้วางบรรทัดฐานว่าช่างมีาช้สัตว์ดุร้ายโดยธรรมชาติ ต้องนำสืบให้เห็นว่าเป็นสัตว์ดุ

คำว่า "ควบคุมดูแล" หมายความว่า ควบคุมดูแลสัตว์นั้นจริง ๆ เช่น คนเลี้ยงสัตว์ของสวนสัตว์ ย่อมควบคุมดูแลสัตว์ จะต้องปรากฏว่าการที่ปล่อยปลະละ เลยให้สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลาทััง สัตว์อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์ได้ ถ้าปล่อยให้เที่ยวไปตามลาทัังในกรงอันแข็งแรง หรือปล่อยให้สุนัขเดินไปตามถนน แต่มีตะกร้อใส่ปากไว้ ทำให้สุนัขไม่สามารถกัดได้ก็ไม่วิด ความผิดตามมาตรานี้ เป็นความผิดสำหรับผู้ควบคุมสัตว์นั้น คือผู้ดูแลรักษาตามความเป็นจริง ไม่ช้ผู้ครอบครองแต่ไม่ได้อุดูแลควบคุม การควบคุมสัตว์ดุร้าย แสดงว่าต้องรู้ว่าสัตว์ที่ควบคุมนั้นดุร้าย

องค์ประกอบภายในของมาตรา 377 ไม่ต้องมีเจตนาธรรมดา ขณะนั้นผู้กระทำไม่ต้องมีเจตนา เพราะประมวลกฎหมายอาญาประสงค้ให้ผู้ควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายต้องระวังอยู่เสมอ

ปัญหาการควบคุมดูแลช้างนั้น ประการแรกต้องมีความเข้าใจ
ประจำตัวช้างนั้น ที่คุ้นเคยกับช้างเป็นอย่างดี เพราะความถี่ที่ไม่คุ้นเคยย่อมไม่อาจควบคุมช้าง
ได้ มักพบกรณีของช้างที่หารายความอยู่เสมอ

ประการที่สองแม้จะมีผู้ควบคุมดูแล แต่หากสัตว์อยู่ในสภาพร้าย
เช่น ช้างตกมัน หรือเกิดอารมณ์หงุดหงิด ย่อมไม่อาจควบคุมได้โดยง่ายก่อให้เกิดความเสียหาย

จากบทมาตราดังกล่าว ช้างไม่ฆ่าสัตว์โดยธรรมชาติ แต่จะมี
ในบางครั้งที่ช้างอยู่ในภาวะไม่ปกติ เช่น ตกมัน หรืออารมณ์หงุดหงิด ซึ่งอาจทำให้เกิดอันตราย
ได้ แม้ว่าในการควบคุมจะใช้ความระมัดระวังแล้ว แต่ไม่อาจต้านทานกำลังของช้างได้ ย่อมจะ
มีความเสียหายเกิดขึ้น มาตรานี้จึงมีความสำคัญเพียงในการกำหนดให้ผู้ควบคุมช้างต้องให้ความ
ระมัดระวังในการควบคุมช้าง และสามารถเอาผิดทางอาญาต่อผู้ควบคุมช้างได้เท่านั้น แต่ไม่
สามารถป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ยังมีมาตรการที่กำหนดหน้าที่แก่ผู้ควบคุมดูแลช้าง
อีกประการหนึ่ง ในมาตรา 394 แห่งประมวลกฎหมายอาญา กำหนดว่าผู้ใดไล่ต้อนหรือทำที่
สัตว์ใด ๆ เข้าไปในสวน หรือไร่นาของผู้คนที่แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิต
อยู่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ความคิดตามมาตรา 394 นี้มีองค์ประกอบภายนอก คือ

1. ไล่ต้อน หรือทำที่สัตว์ใด ๆ เข้า
2. ในสวนหรือไร่นาของผู้อื่น
3. ที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิตอยู่

มาตรานี้ ผู้กระทำจะต้องมีเจตนาไล่ต้อนหรือทำที่สัตว์เข้าไป
ไล่ต้อนหรือทำที่สัตว์เข้าในสวน เช่น จูงเข้าไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 451/2484) จะเป็น
สัตว์ชนิดใดไม่จำกัด ที่ที่สัตว์เข้าไปคือสวน ไร่ หรือนา อันเป็นที่สำหรับเพาะปลูก มิใช่ทุ่งที่
เลี้ยงสัตว์ แม้จะเป็นทุ่งหญ้าก็คงจะอยู่ในความหมายของไร่ สวนดอกไม้ เป็นสวนตามนี้ แต่คง

มิใช่สวนสาธารณะสำหรับบุคคลเข้าไปเที่ยวพักผ่อน แต่อาจมีที่ดินบางส่วนในที่ดินสาธารณะที่เป็นสวนตามมาตรานี้ สภาพของที่ดินที่กล่าวนั้นต้องได้แต่งดินไว้ เช่น โฉนหน้าดิน มิใช่เพียงการทำที่เตียนก่อนแต่งดิน หรือเพาะพันธุ์ หรือหว่านกล้า หรือมีพืชพันธุ์ปลูกอยู่แล้ว หรือไม่มีพืชพันธุ์แต่มีผลผลิตอยู่ เช่น เกี่ยวข้าวทิ้งไว้วันนา ยังไม่ได้ขนเข้าบ้าน ที่ดินนี้ต้องเป็นของผู้อื่น มิใช่เป็นของผู้กระทำความผิดเอง มิได้หมายความว่าแต่เพียงพืชพันธุ์ของผู้อื่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 305/2476) ถ้าใส่ดินเข้าไปในนาของผู้กระทำความผิดที่เข้าไป จะเอาความผิดตามมาตรานี้ ย่อมเป็นการนอกเหนือตัวบท แต่ถ้าเป็นที่ดินไม่มีกรรมสิทธิ์ เช่น ที่ดินมือเปล่า คำว่า "ของผู้อื่น" ย่อมหมายความว่าผู้ที่ครอบครองอย่างเจ้าของ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 554/2484) เช่น ทานาหนองสาธารณะที่หวงห้ามสำหรับจับสัตว์น้ำ ก็ยังถือว่าเป็นนาของผู้อื่น ซึ่งมีสิทธิถือว่าผู้ที่ใส่สัตว์เข้าไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 319/2464) ที่หนองที่จับลูกข้าวยอมได้ชื่อว่าที่ตรงที่ปลูกข้าวในระหว่างนั้น มีสภาพเป็นนาซึ่งมีพืชพันธุ์อยู่ การกระทำตามมาตรานี้ แสดงว่าผู้กระทำความผิดเจตนาแต่ไม่ต้องมีเจตนาที่มีผลจากการกระทำนั้น และเป็นเจตนาเพียงแต่ใส่ดิน หรือทำที่สัตว์เข้าไปในสวนหรือไร่ นา แต่ไม่เจตนาต่อผลที่กระทำที่เสียหายแก่ทรัพย์ของเขา ถ้ามีเจตนาทำที่เสียหาย และมีผลเป็นการเสียหายแก่ทรัพย์ของผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 358 มาตรา 359(4) ก็เป็นความผิดตามมาตรานั้น ๆ หรือถ้ายังไม่เกิดผลก็เป็นพยายามกระทำความผิด

นอกจากนี้ ผู้ดูแลข้างยังมีหน้าที่ควบคุมข้างไม้ทำให้บรรจบกัน ทรัพย์สินของผู้อื่นมาตรา 395 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้บัญญัติไว้ว่า "ผู้ใดควบคุมสัตว์ใด ๆ บดอบปละละเลงให้สัตว์นั้นเข้าในสวน ไร่หรือนาของผู้อื่นที่แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์ หรือผลผลิตอยู่ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท"

องค์ประกอบภายนอกของความผิด ตามมาตรา 395 คือ

1. ควบคุมสัตว์ใด ๆ
2. บดอบปละละเลงให้สัตว์นั้นเข้าไป
3. สวน ไร่ หรือนาของผู้อื่น
4. ที่แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิตอยู่

มาตรานี้ ไม่จำเป็นต้องมีเจตนาเพราะประสงค์ให้ผู้ควบคุมสัตว์
ระวังบุคคลผู้กระทำความผิดตามมาตรา นี้ เป็นผู้ควบคุมสัตว์ คือในขณะที่เป็นผู้ดูแลอยู่ เช่น
ผู้เลี้ยงที่ปล่อยให้สัตว์กินหญ้าโดยที่ตนเฝ้าอยู่ จะเป็นเจ้าของสัตว์เอง หรือเป็นแต่ผู้เลี้ยงเท่า
นั้นก็ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 726/2484)

"ปล่อยปละละเลย" หมายความว่า ประมาท ไม่ระมัดระวัง
าให้ดูมาตรา 373 ไม่ใช่ดูแลสัตว์ที่อยู่แล้ว แต่เหลือวิสัย ไม่สามารถห้ามมิให้สัตว์เข้าไปในสวน
ไร่หรือนาของผู้อื่นได้ แต่คงมีได้หมายความว่าปล่อยให้เที่ยวไป อย่างถ้อยคำในมาตรา 340(1)
เดิม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 174/2477) เพียงแต่ข้อเท็จจริงว่าโรคชุกไว้แต่ไม่ระวัง เชือก
ขาดครึ่งเข้าไปในนาของผู้อื่น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าไม่ตรงกับตัวบทที่ว่า "ปล่อย" ให้สัตว์เข้าไป
ยังไม่พอเป็นความผิดตามมาตรา นี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 490/2472) แต่ที่จริง การไม่
ระวังปล่อยให้โรคชุกเชือก ก็น่าจะเป็นการปล่อยปละละเลยให้สัตว์เข้าไปในสวนของผู้อื่นได้
ปล่อยสัตว์เลี้ยงไว้จนป่าไม่ควบคุม สัตว์เข้าไร่ของผู้อื่นซึ่งอยู่ห่าง 70 เส้น เป็นความผิดฐานนี้
(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 554/2484) ที่ดินที่เป็นสวน ไร่ นาที่แต่งดินเพาะพันธุ์ หรือมีพืชพันธุ์
หรือผลิตผล เช่นเดียวกับมาตรา 394

การปล่อยปละละเลยคือการไม่ดูแลสัตว์นั้น เที่ยวไปตามลพั้งปราศจาก
ผู้ควบคุมสัตว์นั้น ลักษณะของการที่สัตว์เที่ยวไปอาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน เช่น
จะกัดคน หรือสัตว์เลี้ยง หรือเหยียบย่ำกัดกินต้นไม้ของผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่ว่าเจ้าของหรือผู้ควบคุม
สัตว์นั้นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3 การเคลื่อนย้าย

การเคลื่อนย้ายข้างในที่นี้ หมายความว่าถึง การเคลื่อนย้ายโดยมุ่งหมาย
เพื่อการค้า การพาณิชย์ และเพื่อการรักษาพยาบาล ซึ่งมีกฎหมายที่บัญญัติในเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

4.3.1 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2494

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

ในกรณีที่มีช้างป่วยหรือตายด้วยโรคระบาดทำให้เจ้าของช้างแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สारวตฺร หรือสัตวแพทย์ท้องที่ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ช้างป่วยหรือตาย ให้เจ้าของควบคุมช้างป่วยไว้ภายในบริเวณที่อยู่ของช้าง และห้ามเคลื่อนย้ายจากบริเวณนั้น ในกรณีที่ช้างป่วยตายด้วยโรคระบาด ให้เจ้าของควบคุมซากไว้ให้อยู่ ณ ที่ช้างนั้นตาย และห้ามมิให้ผู้ใดเคลื่อนคล้าย ซากทะเล หรือซากการใด ๆ ต่อซากช้างนั้น ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ สारวตฺรหรือสัตวแพทย์ไม่มาตรวจซากช้างนั้น ภายใน 48 ชั่วโมง นับตั้งแต่วันที่เวลาที่ช้างนั้นตาย ให้เจ้าของฝังซากช้างนั้น

4.3.2 พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

บทบัญญัติและสภาพบังคับของกฎหมาย

การจะนำช้างไปยังต่างอำเภอ ให้เจ้าของ (หรือตัวแทน) นำตัวรูปพรรณใบแจ้งแก่นายทะเบียนท้องที่ใหม่ที่ย้ายเข้าไป ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่นำช้างไปถึงที่นั้น ยกเว้นการนำใบเพื่อการเช่า เช่าซื้อ ปืม ผาก จานอง รับจ้างเลี้ยงหรือการนำใบชั่วคราว นั้นไม่ต้องแจ้งย้าย

การพาช้างหรือซากช้างนำเข้าไป นําออก หรือนําผ่านราชอาณาจักร จะต้องได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมปศุสัตว์หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายเสียก่อน การนำช้างหรือซากช้างไปยังท้องที่ต่างจังหวัด จะต้องได้รับใบอนุญาตจากสัตวแพทย์ประจำท้องที่เสียก่อน ยกเว้นการนำช้างไปเลี้ยง หรือใช้งานชั่วคราว

ในกรณีจะขออนุญาตนำช้างออกนอกประเทศ ถ้าช้างอายุยังไม่ถึง 8 ปี ยังไม่มีตัวรูปพรรณ แต่อายุ 4 ปีแล้ว เจ้าของต้องนำใบขอจดทะเบียนตัวรูปพรรณก่อนจะนำออกนอกประเทศ เมื่อมีตัวรูปพรรณแล้ว ให้นำช้างพร้อมด้วยตัวรูปพรรณไปให้นายทะเบียนตรวจแก่ทะเบียนและบันทึกว่าในตัวรูปพรรณว่าจำหน่ายออกนอกราชอาณาจักร และเมื่อนำกลับ

เข้ามาในประเทศไทยแล้วทำให้บางแห่งแก่ นายทะเบียนทั้งที่หน้าข้างเข้าปออยู่ให้แจ้งภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่หน้าข้างไปถึง ณ ที่นั้น ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่องระเบียบการอนุญาตให้ส่งช้างออกนอกราชอาณาจักรเพื่อส่งเสริมเผยแพร่ประเทศไทย พ.ศ. 2522

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์ช้างป่าและช้างเลี้ยงแล้ว แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีกฎหมายซึ่งตราโดยรัฐออกมาเป็นพระราชบัญญัติและบังคับใช้ในส่วนหนึ่งของช้างป่าทั้งหมด 3 ฉบับ กล่าวคือ พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งกฎหมายทั้งสามฉบับนี้ได้วางหลักกฎหมายและมาตรการคุ้มครองเกี่ยวกับเรื่องช้างป่าไว้ในเรื่อง การล่า การครอบครอง การค้า การคุ้มครองพื้นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหาร การขนานมาใช้ประโยชน์และการนำเข้าและส่งออก ในส่วนของช้างเลี้ยงนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยมีอยู่หลายฉบับด้วยกัน อาทิ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น

แต่จากการศึกษาพบว่าในส่วนของช้างป่านั้น กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองดูแลรักษาช้างป่าได้ดีที่สุดคือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ยังมีข้อบกพร่องในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช้างเลี้ยง ทั้งนี้เนื่องจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับดังกล่าวจะไม่คุ้มครองช้างเลี้ยง ส่วนในพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 นั้นได้อนุญาตให้มีการจับช้างป่าได้ และยังคงมีผลบังคับใช้มาปัจจุบัน ทำให้เห็นว่ากฎหมายฉบับดังกล่าวเป็นการเปิดช่องให้มีการจับช้างป่า เพื่อนำมาตีทะเบียนเป็นสัตว์เลี้ยงได้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ดังนั้นพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวจึงมิได้เป็นกฎหมายที่อนุรักษ์และคุ้มครองช้างแต่อย่างใด

ในกรณีของช้างเลี้ยง เนื่องจากช้างเลี้ยงไม่เข้าอยู่ภายใต้การบังคับของ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จึงทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ และกฎหมายฉบับอื่นที่ยังมิได้มีการคุ้มครองช้างเลี้ยงมากเพียงพอที่จะทำให้อับอายของช้างบรรเทาหรือยุติได้